

Delft in balans

Kadernota 2017

De basis op orde, investeren in de toekomst

Kadernota 2017

Delft in Balans

De basis op orde, investeren in de toekomst

Woord vooraf

Voor u ligt de Kadernota 2017: 'Delft in Balans'. Wij bieden deze Kadernota aan de gemeenteraad aan, ter vaststelling. Een Kadernota die in het teken staat van de balans tussen lastenverlichting voor inwoners en investeren, en een balans tussen behoedzaam en ambitieus. Met verantwoordelijkheid en lef willen wij tegemoet komen aan urgente noden van vandaag én ons voorbereiden op de opgaven van morgen. Dit alles in de wetenschap dat de gemeente de afgelopen jaren veel heeft gevraagd van de stad, van burgers én partners. En dat we ook veel van de stad hebben gekregen. Delft heeft zich opnieuw laten zien als een stad met veerkracht, innovatie en trots.

De Kadernota 2017 is op een bijzondere manier tot stand gekomen. Op 21 maart hebben we als raad en college, tijdens de Raadsmarkt in het SC Delfland, met elkaar het gesprek gevoerd over de toekomst van de stad, onze gezamenlijke ambities en de vraag welke maatregelen we daarbij op de korte termijn moeten nemen. Na jaren die gekenmerkt werden door bezuinigingen en hervormingen, is er nu weer ruimte om de blik te richten op de lange-termijnopgaven van de stad.

Wij hebben de gesprekken aan de thematische tafels als zeer constructief en inspirerend ervaren. We waren echt samen (bestuur en raad, buiten de gebaande politieke paden) in gesprek, op een inspirerende plek die van betekenis is in de stad, met een focus op thema's die structuur gaven. Het heeft ons richting gegeven bij het opstellen van deze Kadernota. U vindt de inhoudelijke vertaling van deze gesprekken terug op de volgende pagina's.

De Raadsmarkt was de invulling van de handreiking die ons college had gedaan na afloop van de behandeling van de Programmabegroting 2017. Dit mede naar aanleiding van de Meedenkbegroting die een deel van de raad had ingediend ten behoeve van de politieke behandeling. In deze politieke behandeling bleek dat er raadsbreed aandacht was voor 'de basis op orde' in de stad. Deze lijn werd bevestigd in de gesprekken tijdens de Raadsmarkt. Geïnspireerd door de concrete ideeën die zijn aangereikt, en met het vizier op de opgaven van de stad, vindt het college nu de tijd rijp om hier samen keuzes te maken. De Kadernota 2017 is daartoe het geëigende instrument.

Er is veel gaande in Delft, in de regio, en in Nederland, en zeker ook op het wereldtoneel. Wij zien de behoefte aan inclusiviteit, aan samenleven in een ongedeelde stad. Wij gezamenlijk, raad en college, hebben de opdracht een brug te slaan naar een gedeelte van de maatschappij dat zich minder gehoord voelt door de politiek. We doen een beroep op onszelf en de Delftse volksvertegenwoordigers om samen bij te dragen aan het terugwinnen van vertrouwen en het voorkomen van verharding en uitsluiting.

We zien uit naar een levendige en constructieve behandeling in de gemeenteraad.

Het college van burgemeester en wethouders

I. Bestuurlijke samenvatting

Het financieel herstel van de gemeente zet door. Het gaat weer beter met de stad, en dat gaan Delftenaren merken. Op straat en in de buurt, want we investeren in onderhoud en voorzieningen. Er is ruimte voor lastenverlichting en om verantwoord te investeren in een economisch vitale stad én ruimte om te bouwen aan een verbonden stad, een stad van alle Delftenaren. Niet in één keer, maar zorgvuldig en stapsgewijs in de komende jaren.

Delft sterkt financieel aan, na een periode die getekend werd – naast beperkte investeringen, en hervormingen – door noodzakelijke bezuinigingen, lastenstijgingen en scherpe maatregelen. Dit heeft veel gevraagd, ook van de stad. Nu er weer ruimte is, kan Delft een ‘nieuwe’ start maken.

Dat het beter gaat met Delft gaan bewoners ook merken in hun portemonnee. In de komende jaren kunnen de gemeentelijke lasten – met name de onroerendezaakbelasting – substantieel omlaag. Daarnaast is invoering van de hondenbelasting definitief van de baan.

We kunnen extra aandacht geven aan een stad die op orde is. We trekken meer geld uit voor goed onderhouden straten en groen, voor het bestrijden van graffiti en voor meer toezicht en handhaving om overlast te voorkomen. Er komt extra geld voor Buitenhof en voor goede en toegankelijke voorzieningen, zoals DOK/VAK en welzijnsaccommodaties. Dat is belangrijk, voor mensen die hier met plezier wonen en werken, voor bezoekers die hier graag komen en voor bedrijven die zich in Delft willen vestigen.

Delft heeft weer ruimte om vooruit te kijken. Er is ruimte voor investeringen, ook voor de langere termijn. Investeren die bijdragen aan de participatie van mensen, aan een goede leefomgeving en aan een economisch vitale stad. Het college heeft zeven opgaven geformuleerd, om Delft op weg naar 2040 aantrekkelijk, duurzaam en vitaal te houden. Dit betreft de vijf opgaven uit het rapport “Delft, Parel in de Randstad” plus *voorzieningen voor iedereen* en *Delft energieneutraal*. Het zijn opgaven waarvoor we ook private investeerders, organisaties en andere overheden uitnodigen om met ons mee te investeren.

Opgave 1: Innovatie en technologie | Het doel: Delft als *High Tech Capital* van Nederland, waarin veelsoortige bedrijven een sterk economisch ecosysteem vormen, goed bereikbaar en aantrekkelijk voor personeel, van alle opleidingsniveaus. We richten ons op kennis(instellingen), onderwijs en het aantrekken van bedrijven.

Opgave 2: Delft als must-see bestemming | Toeristen komen graag naar Delft, voor de binnenstad, Delfts Blauw, Oranje en Vermeer. En blijven langer dan een dagje. Om de positie te versterken, investeren we in meer voorzieningen en attracties, en in verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte.

Opgave 3: Voorzieningen voor iedereen | Delft heeft hoogwaardige, moderne en toegankelijke voorzieningen nodig, voor zorg, welzijn, onderwijs en sport.

Opgaven 4 en 5: Transformatie van de stad | We zetten in op evenwichtige en veerkrachtige woonwijken. Delft is prettig om te wonen, voor Delftenaren en voor nieuwkomers. Op korte termijn creëren we nieuwe kansen voor vier aandachtsbuurten in Buitenhof. De woningvoorraad brengen we op orde, met 5000-15.000 (nieuwe) woningen erbij, in alle segmenten.

Opgave 6: Delft bereikbaar | We investeren in een stad die op alle niveaus goed ontsloten en bereikbaar is, via weg, spoor en water. Met extra aandacht voor de eerste en de laatste kilometer: vanuit de woning snel via aantrekkelijke routes de stad uit en vlot op je bestemming in binnenstad of TU-campus.

Opgave 7: Delft energieneutraal | Delft investeert in energiebesparing, en in nieuwe energiebronnen, zoals zon, wind, biomassa en aardwarmte.

Het financieel vooruitzicht is gunstig. Delft blijft wel behoedzaam. Het college kiest ervoor om – naast investeren en lasten verlichten – een deel van de financiële ruimte te gebruiken om geld te reserveren voor investeringen in de stad (economie, woningbouw, toerisme). Hiermee bouwt Delft aan een goed verdienmodel en een financieel solide basis, ook op de lange termijn.

Programmabegroting: resultaat verder verbeterd

De Kadernota 2017 beschrijft op hoofdlijnen de keuzes die het gemeentebestuur maakt en welke financiële ruimte hiervoor meerjarig beschikbaar is. De keuze richt zich in de eerste plaats op de balans tussen lastenverlichting en investeren in de stad. Deze Kadernota wordt, zoals gebruikelijk, uitgewerkt in de Programmabegroting 2018-2021 op het niveau van de doelstellingen. Bijgevoegd bij deze Kadernota zijn begrotingswijzigingen voor de zaken die we in 2017 oppakken.

Volgend jaar ontvangt u de eindrapportage van het Meetbaar Bestuursprogramma 2014-2018. Met dit document legt het college verantwoording af over de resultaten van het gevoerde beleid. In het voorjaar van 2018 vinden dan de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Met deze Kadernota wil het college lijnen en commitment naar de toekomst uitzetten. Eind dit jaar komt de ambtelijke organisatie zoals gebruikelijk met een overgangsdokument voor het nieuwe college.

In de Programmabegroting 2016-2019 is de weg naar financieel herstel van onze stad ingezet. Het begrotingsjaar 2016 had bij aanvang nog een negatief begrotingssaldo. Gedurende het jaar 2016 is dit saldo positief geworden, na wijzigingen in de Kadernota 2016 en de Najaarsrapportage 2016. Uit de jaarstukken 2016 die u gelijktijdig ontvangt met deze kadernota, blijkt dat dit resultaat verder is verbeterd. Deze positieve ontwikkeling is het gevolg van de opleving van de economie en het herstel van de woningmarkt. Maar we zien ook het positieve effect van het opvolgen van de aanbevelingen uit de begrotingsscan van de provincie Zuid-Holland en het resultaat van een financieel strak en sober beleid.

In de Programmabegroting 2017-2020 was financieel herstel al zichtbaar, en er was beperkt ruimte voor investeren. Het is goed dat er vanwege de positieve ontwikkelingen ruimte ontstaat voor lastenverlichting en investeren. We beseffen dat we hier prudent mee moeten omgaan, en nadrukkelijk de ervaringen uit het verleden moeten blijven betrekken bij het uitstippelen van nieuwe routes. De raad heeft het college daartoe ook nadrukkelijk opgedragen waar het gaat om risico's nemen.

De wensen voor vandaag en de ambities voor morgen zijn groter dan de financiële ruimte. We houden vast aan een structureel begrotingsevenwicht en een beheersbare schuld. Daarom zijn keuzes noodzakelijk. In de Kadernota maken we deze keuzes. Kortom: in de financiële strategie blijven we behoedzaam, op de inhoud tonen we ambitie en lef.

Door de tekst heen vindt u 'geeltjes' waarmee we aangeven welke accenten ons in de Raadsmarkt met name opvielen. In de bijlagen is het verslag van de Raadsmarkt van 21 maart opgenomen.

Uitgelicht
Raadsmarkt: belang
van maatschappelijke
initiatieven in de stad.

2. Waar komen we vandaan en wat komt er op steden af?

De Kadernota 2016 stond in het teken van voorzichtig financieel herstel en het perspectief dat het rapport 'Delft, Parel in de Randstad' ons bood. Het rapport gaf inzicht in de investeringsopgaven voor de toekomst. Met het programma Nieuw Elan deed het college in de Programmabegroting 2017-2020 een eerste aanzet om deze opgaven te vertalen naar reële bedragen die nodig zijn voor de gewenste investeringen.

Binnen de uitvoeringsagenda Nieuw Elan zijn eerste mijlpalen bereikt. Er is een convenant met de TU Delft gesloten en de opgaven van Delft zijn goed vertegenwoordigd in het investeringsprogramma MRDH. We trekken hierbij samen op met buurgemeenten en met de provincie Zuid-Holland, zoals bij het ontwikkelen van nieuwe regionale fietsverbindingen, nieuwe infrastructuur (viersporigheid Delft Zuid) en de ontwikkeling van de Schieoevers. De uitvoeringsagenda vormt nu het vertrekpunt voor het opstellen van een meerjarige investeringsagenda voor de stad. Deze investeringsagenda heeft een langetermijnperspectief en heeft als ambitie de hele stad in haar basis te versterken.

We komen uit een periode van economische recessie waardoor we onder druk van bezuinigingen moeilijke keuzes moesten maken. Het is ons echter gelukt om in deze moeilijke tijden ook vooruit te kijken. De gemeenteraad heeft met haar raadsonderzoek naar de grote projecten de kaders meegegeven hoe we toekomstige projecten moeten vormgeven. Daarnaast heeft de commissie onder leiding van Wim Deetman de noodzaak van verbinden en versnellen onder onze aandacht gebracht en ons daarmee een toekomstperspectief gegeven dat u terugvindt in onze opgaven. Het vormt een solide basis om verder vooruit te kijken en te gaan investeren.

In het sociaal domein innoveren we met succes. We werken samen met partners verder aan de transformatie, waarbij we de leefwereld van inwoners centraal stellen. Delft behoort inmiddels tot de zogenaamde 'gouden sociale gemeenten': gemeenten die door de branchevereniging sociaal werk zijn geselecteerd omdat ze ruimte geven aan burgers en professionals om – in samenspraak met de gemeente – het beleid vorm te geven. Die andere manier van samenwerken zien we ook terug in de participatieaanpak Delfts Doen, die ontwikkeld is om burgers te betrekken bij de implementatie van de Omgevingswet.

Ook in het fysieke domein zijn er grote stappen gezet, met het gereedkomen van het station, het stadskantoor en de gebiedsontwikkeling Nieuw Delft, en afronding van de ontwikkeling van de Harnaschpolder als tastbaar bewijs en symbool van herstel. De stad groeit letterlijk weer tot een geheel.

In het kader van de decentralisaties sociaal domein, de samenwerking in MRDH-verband en bij de implementatie van de Omgevingswet is Delft een actieve en betrouwbare partner in de regio. Het belang van de gemeente als eerste overheidslaag wordt steeds groter met meer taken als gevolg van decentralisaties. We pakken steeds vaker zaken regionaal op en er zijn ook nieuwe vormen van publiek-private samenwerking.

Trends en veranderingen

Steeds meer mensen willen in de stad wonen. De steden groeien, en dat brengt kansen en uitdagingen met zich mee. De leefbaarheid komt onder druk als we niet anticiperen op de gevolgen van de groei. In Zuid-Holland is de komende 10 jaar behoefte aan 240.000 nieuwe woningen. Een groot deel zal binnenstedelijk gebouwd worden. Ruimte voor uitbreiding buiten het stedelijk gebied is in ons deel van de drukke Randstad nauwelijks nog mogelijk.

De ontwikkelingen en trends om ons heen en in de wereld zijn dynamisch en gaan steeds sneller. Deze veranderen het samen leven, het samen bewegen en het samen investeren in steden. We worden als gemeente steeds meer uitgedaagd actief in te spelen op trends zoals de veranderingen van de economie, extra-muralisatie, energietransitie, invloed van technologie (*Smart City*) en de groeiende deeleconomie. De ontwikkelingen in de regionale economie zijn ook steeds nauwer verbonden met de lokale economie (MRDH/Zuidvleugel/provincie Zuid Holland).

Niet voor iedereen zijn deze veranderingen een vooruitgang. Voor sommige inwoners betekenen deze veranderingen nieuwe stappen vooruit, anderen zien hun zekerheden wegvallen. We zijn er voor de hele stad en hebben oog voor groepen die het minder makkelijk hebben. Maatschappelijk onbehagen verdient nadrukkelijk de aandacht. In dit verband zijn we nieuwsgierig naar de afronding van de kabinetsformatie en de nieuwe richting die hieruit volgt. Ook zien we uit naar de koers die het nieuwe kabinet gaat varen ten aanzien van de bestuurskracht van steden en regio's.

Investeringsagenda voor 2040

Delft is een compacte stad met grootstedelijke opgaven die vragen om grote investeringen. De woonopgave staat hierin centraal. Om deze investeringen te realiseren, is het belangrijk om ons toekomstbeeld te schetsen. De woonvisie geeft focus en richting voor het nu en nodigt partners uit om langjarig commitment aan te gaan en samen met ons te investeren in de stad. Een investeringsagenda brengt de concrete opgaven in beeld om de stad richting 2040 aantrekkelijk, duurzaam en vitaal te maken. De opgaven worden zo verwoord dat zij private investeerders, organisaties en andere overheden (provincie Zuid-Holland, MRDH, Rijk en EU) uitdagen om met ons mee te investeren. Nu gaan we daar een volgende stap in zetten. Op weg naar concrete investeringen, met één verhaal voor de stad.

We komen daarmee met de programmatische aanpak Nieuw Elan in de volgende fase: we zetten een stap naar een concrete investeringsagenda 2040 voor de hele stad en verbreden op die manier de scope van het programma. Hiermee geven we invulling aan een breed gedragen gevoel in de raad, verwoord in de motie 'Alle Parels', om de reikwijdte van het programma niet te beperken en bij de invulling breder te kijken in de stad.

3. Financieel kader: ruimte en strategie

Een duurzaam financieel gezonde gemeente betekent een structureel begrotingsevenwicht, een eigen vermogen dat toereikend is om risico's op te vangen, een beheersbare stadsschuld en voldoende investeringsruimte om de stad te kunnen blijven ontwikkelen. Dit hoofdstuk gaat eerst in op het financiële kader: de financiële ruimte via actualisering van het financieel meerjarenbeeld en de conclusies van de jaarlijkse stresstest. Daarna volgt een voorstel over de te maken keuzes over lastenverlichting en investeringen.

3.1. Financiële ruimte

Het meerjarenbeeld uit de Programmabegroting 2017-2020 is geactualiseerd naar aanleiding van de september-circulaire over het gemeentefonds, vernieuwde regelgeving in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en tegenvallers in het bestaande beleid en bij de uitvoering van het bezuinigingsprogramma. Vooral door een hogere uitkering uit het gemeentefonds verbetert het toch al positieve begrotingssaldo in alle jaren.

Het rekeningresultaat 2016 van € 24,3 miljoen is toegevoegd aan de Algemene reserve, na verwerking van het voorstel voor bestemming van het resultaat. Het niet bestemde deel van deze reserve betrekken we bij de financiële strategie en het financiële kader voor investeringen in de stad.

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
Begrotingssaldo	1.120	4.473	1.619	1.469	774
<i>Gemeentefonds / algemene uitkering</i>	<i>2.138</i>	<i>3.638</i>	<i>4.681</i>	<i>5.185</i>	<i>5.185</i>
Septembercirculaire 2016	2.138	3.638	4.681	5.185	5.185
<i>Bestaand beleid</i>	<i>-</i>	<i>-2.700</i>	<i>-2.200</i>	<i>-2.200</i>	<i>-2.200</i>
Nominale ontwikkelingen		-2.200	-2.200	-2.200	-2.200
Implementatiekosten omgevingswet		-500			
<i>Aanpassingen ivm BBV</i>	<i>2.027</i>	<i>1.934</i>	<i>1.891</i>	<i>1.737</i>	<i>1.638</i>
Activeren investeringen met maatschappelijk nut	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333
Afschrijvingslasten invest.met maatschappelijk nut			-43	-152	-211
Versneld afschrijven invest. met maatschappelijk nut*	694	601	601	556	516
<i>Bestaand beleid (obv voorstellen)</i>	<i>-1.434</i>	<i>-1.588</i>	<i>-1.388</i>	<i>-1.388</i>	<i>-1.420</i>
Mee- en tegenvallers	-1.157	-1.311	-1.111	-1.111	-1.143
Bezuinigingen	-277	-277	-277	-277	-277
Ruimte in meerjarenbeeld (na bijstelling)	3.851	5.757	4.603	4.803	3.977

* Betreft voordeel door vrijval van kapitaallasten. Een nadeel a.g.v. afboekingsboekw aarde activa is verwerkt in Jaarstukken 2016

De mutaties die leiden tot bovenstaand actueel meerjarenbeeld zijn opgenomen in de begrotingswijzigingen bij deze kadernota. De ruimte in het financieel meerjarenbeeld (na bijstelling) is de basis voor te maken keuzes. In hoofdstuk 6 wordt het effect van de voorstellen getoond op de ruimte in het meerjarenbeeld en de financiële positie.

Gemeentefonds

De septembercirculaire is gebaseerd op de Miljoenennota 2016. De hogere bijdrage uit het gemeentefonds is een gevolg van de stijging van de algemene uitkering die samenhangt met intensiveringen in de rijksbegroting (trap op), herijking van het plafond BTW-compensatiefonds (BCF) en herijking van het subcluster Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Stedelijke Vernieuwing (VHROS), als laatste stap in het proces van de herijking van het gemeentefonds.

De opschalingskorting uit het regeerakkoord *Bruggen bouwen* (kabinet Rutte II) hangt nog altijd boven de markt. Deze opschalingskorting vloeit voort uit het fuseren van gemeenten tot 100.000+-gemeenten. Het kabinet heeft het doel van de gedwongen opschaling laten varen, de korting op het gemeentefonds na 2020 is echter in stand gehouden (oplopend tot een nadeel voor Delft van € 3 miljoen). Het college ondersteunt de oproep van

de VNG en G32 om deze korting te schrappen. Op basis van de meicirculaire 2017 werken we zo nodig een voorstel uit om dit risico te verwerken in de Programmabegroting 2018-2021.

Bestaand beleid

De ruimte na verwerking van de septembercirculaire wordt gedeeltelijk gereserveerd voor nominale ontwikkelingen in de Programmabegroting 2018-2021. Daarnaast wordt rekening gehouden met incidentele kosten voor invoering van de Omgevingswet in 2018. Dit is aanvullend aan de middelen die voor 2017 zijn gereserveerd op basis van het raadsvoorstel 9e Begrotingswijziging 2016 (3e ARB), vastgesteld in de raad van 22 december 2016. Een voorstel voor structurele middelen voor implementatie van de Omgevingswet is opgenomen in deze kadernota.

Aanpassingen in verband met het BBV

Met ingang van 2017 is de regelgeving in het BBV vernieuwd. Dit betekent onder meer dat investeringen met maatschappelijk nut verplicht worden geactiveerd¹. Verwerking van deze regelgeving leidt tot vrijval van exploitatiebudgetten en raming van kapitaallasten voor nieuwe investeringen. Ook is een voorstel verwerkt voor het versneld afschrijven van investeringen met maatschappelijk nut die vóór 1 januari 2017 zijn goedgekeurd door de raad (zie raadsbrief met het voorstel voor versneld afschrijven d.d. 14 december 2016). Dit leidt tot een nadeel in 2016 (€ 7,8 miljoen, verwerkt in Jaarstukken 2016) en een voordeel van circa € 0,6 miljoen in deze kadernota vanaf 2017, als gevolg van vrijvallende kapitaallasten.

Bestaand beleid (opbasisvan voorstellen)

Bij bestaand beleid hebben we rekening gehouden met onafwendbare kosten, zoals kosten voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer en de gemeenteraad. Ook is rekening gehouden met een inschatting van de hogere kosten voor de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met Avalex. In de loop van dit jaar wordt duidelijk hoe de deelnemersbijdrage stijgt, wat dekkingsmogelijkheden zijn en met welke kosten we rekening moeten houden. Tot slot zijn structurele effecten uit de Najaarsrapportage 2016 verwerkt (onder andere lagere opbrengsten uit straatparkeren). De voorgestelde bezuiniging op riolering door verlenging van afschrijftermijnen bleek niet haalbaar.

De nadelen als gevolg van de bijdrage aan Avalex en de niet gerealiseerde bezuiniging bij riolering zijn ten laste gebracht van de algemene middelen. Dit heeft tot gevolg dat geen extra tariefstijgingen voor inwoners nodig zijn.

Naast de ruimte in het meerjarenbeeld is ook nog financiële ruimte beschikbaar in het Parelfonds, dat vorig jaar is ingesteld voor het programma Nieuw Elan.

Programma Nieuw Elan en Parelfonds

In de Kadernota 2016 is de bestemmingsreserve Parelfonds ingesteld voor een bedrag van € 7 miljoen. Het doel van deze reserve is het aanjagen van en het uitvoering geven aan de hoofdpogingen uit het rapport 'Delft, Parel in de Randstad' (wonen, werken, bereikbaarheid en toerisme).

De inzet van het Parelfonds is zichtbaar gemaakt in de Uitvoeringsagenda die is opgenomen in de Programmabegroting 2017-2020. In de raadsbrief Update Nieuw Elan (van 20 januari 2017) hebben we aanvullend voorstellen gedaan voor een incidentele subsidie De Veste (€ 71.504) en Versterking samenwerking met de TU (€ 50.000). Na verwerking van deze voorstellen is het saldo van de reserve Parelfonds als volgt:

(bedragen x € 1.000)

Verloop reserve Parelfonds:	
Parelfonds	7.000
Bestedingen 2016 (Jaarrekening 2016)	-375
Programmabegroting 2017-2020	-2.920
Brief Update Nieuw Elan	-122
Saldo	3.583

In de reserve is nog ruim € 3,5 miljoen beschikbaar. In deze kadernota zijn nieuwe voorstellen opgenomen voor inzet van het Parelfonds (onder meer over voortzetting van de subsidie De Veste). Om de slagkracht van het Parelfonds recht te kunnen doen, en om in te kunnen spelen op actuele kansen, verantwoorden wij bestedingen in dit kader tot een maximum van € 200.000 in de reguliere cyclusedocumenten (kadernota,

¹ Activeren leidt tot bezit ('activa') op de balans waarop wordt afgeschreven door middel van kapitaallasten.

begroting, najaarsrapportage). Bestedingen boven de € 200.000 leggen we vooraf ter goedkeuring aan de raad voor. Bij elk voorstel wordt toegelicht hoe is voldaan aan de criteria voor onttrekking en vindt een nadere onderbouwing plaats van te bereiken effecten, resultaten en de beoogde samenwerking met partners in de stad.

Conclusie actueel meerjarenbeeld

Het actuele meerjarenbeeld laat in alle jaren een verbetering zien van het positieve begrotingssaldo. Deze financiële ruimte kunnen we, samen met het niet bestemde deel van de Algemene reserve en het Parelfonds, inzetten bij de te maken keuzes over lastenverlichting en investeringen in de stad.

3.2. Stresstest

De stresstest geeft een beeld van de uitgangssituatie en mogelijkheden voor te maken keuzes in de financiële strategie. De uitkomsten bevestigen het financieel herstel, maar laten ook zien dat we er nog niet zijn.

STRESSTEST GEMEENTE DELFT				
Pijler	Indicator voor Delft	Norm	Score 2016	Score 2017
A.	Begrotingssaldo - Structureel evenwicht begroting - Jaarrekening resultaat	Meerjarig evenwicht Positief resultaat		
B.	Weerstandsvormogen - Weerstandratio: beschikbare weerstandscapaciteit vs. risicoprofiel	Evenwicht		
C.	Schuldpositie - Omvang stadsschuld - Bruto rentequote: rentedruk opgenomen leningen - Netto rentequote: idem minus uitgezette leningen	Netto schuldquote < 5,0% < 2,5%		
D.	Investeringsopgave - Ruimte voor investeringen	Evenwicht (begroting en schuld)		
E.	Lokale lastendruk - Positie op COELO lijst 35 grote gemeenten	Afwijking < 5% t.o.v. gemiddelde lastendruk		

De actualisering van het meerjarenbeeld laat een sterke verbetering zien. Het begrotingssaldo is structureel positief. Daarnaast is het jaarrekeningresultaat 2016 positief.

Ook het weerstandsvormogen verbetert sterk. Na verwerking van het rekeningresultaat 2016 is de Algemene reserve ultimo 2016 ruim € 86 miljoen positief. Tegenover de weerstandscapaciteit staat een risicoprofiel van € 36 miljoen. Hiermee is de verhouding tussen beschikbare weerstand en risicoprofiel positief en is een aanzienlijk deel van de Algemene reserve niet bestemd. De indicatoren Begrotingssaldo en Weerstandsvormogen scoren hiermee goed (groen).

De derde indicator in de stresstest betreft de stadsschuld. De actuele stadsschuld is hoog, maar desondanks beheersbaar, omdat in de begroting rekening is gehouden met de kapitaallasten en de gunstige rente. Bovendien is in de ramingen al rekening gehouden met een stijging van de rente. In de Jaarstukken 2016 is de bruto stadsschuld ultimo 2016 € 393 miljoen. In de vorige kadernota was nog voorzien dat de stadsschuld zou groeien tot € 403 miljoen. De stadsschuld ontwikkelt zich dus gunstiger dan voorzien. De schuldquote komt dit jaar uit op 78%. Gecorrigeerd voor de verstrekte leningen is dit percentage 56 %. Dit is binnen de norm die de gemeente Delft hanteert (100%). Ook de rentelasten zijn relatief laag en scoren ruim binnen de norm. De stadsschuld is duidelijk beheersbaar, maar wel hoog. Een toename van de investeringen kan, afhankelijk van de dekkingsmogelijkheden en ontwikkelingen van toekomstige inkomsten, leiden tot een toename van de stadsschuld.

De vierde indicator betreft de investeringsruimte. In de vorige kadernota is beperkt ruimte gevonden voor extra investeringen. In deze kadernota doen we voorstellen tot verdere uitbreiding van deze ruimte, die er ook is. Hiermee verbetert de ruimte voor investeringen ten opzichte van 2016. Desondanks is de investeringsopgave groot en zal meer ruimte gecreëerd moeten worden om deze in de toekomst te kunnen realiseren. Om deze reden kleurt de indicator oranje.

Mede als gevolg van de forse ombuigingen in de afgelopen jaren is de lokale lastendruk hoog. Op de COELO-ranglijst 2017 van grote gemeenten is Delft, binnen onze vergelijkingsgroep, de duurste gemeente voor de woonlasten (OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing)². Dit betekent dat er weinig onbenutte belastingcapaciteit is.

Conclusie stresstest

De scores op de indicatoren zijn verbeterd. De indicatoren scoren positief voor een structureel meerjarig begrotingssaldo, een positief weerstandsvermogen en een beheersbare stadsschuld. De indicator investeringsruimte ontwikkelt zich ook positief en scoort voldoende. Wel is aandacht benodigd voor beheersing van de stadsschuld en uitbreiding van de investeringsruimte. Over de hele linie is sprake van bestendiging van het financieel herstel en ontstaat ruimte om nadere strategische keuzes te maken, onder meer over de balans tussen verlaging van de OZB en investeringen in de stad.

3.3. De strategie

De stresstest laat zien dat er ruimte is voor keuzes, maar dat behoedzaamheid noodzakelijk is rondom de schuldpositie en investeringsruimte. Keuzes kunnen gemaakt worden op basis van de ruimte in het meerjarenbeeld en in de reserves.

Voor de inzet van de ruimte zijn de motie *OZB verlaging in balans met investeringen* van 10 november 2016, de (investerings-)ambities voor de stad en de resultaten van de Raadsmarkt belangrijke uitgangspunten. Daar staat tegenover dat de effecten van keuzes op de indicatoren in de stresstest bepalen hoever de mogelijkheden reiken. Het handhaven van een structureel begrotingsevenwicht, voldoende eigen vermogen en een beheersbare stadsschuld zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

De strategische keuzes zijn hierna op hoofdlijnen beschreven. De uitwerking volgt in volgende hoofdstukken.

Lastenverlichting

Op basis van de motie *OZB verlaging in balans met investeringen* reserveren we vanaf volgend jaar ruimte voor verlaging van de lokale lasten. Ook voeren we de hondenbelasting definitief niet in en schrappen we de ophoging van de OZB vanaf 2019 en verder.

Basis op orde

Naast lastenverlichting en investeren in de stad is er nog een aantal thema's waarvoor extra inzet nodig is, bijvoorbeeld een openbare ruimte die schoon, heel, veilig en groen is, mobiliteit voor voetganger, fiets en auto, een leefbare en veilige Buitenhof, ondersteuning in het sociaal domein en voldoende basisvoorzieningen in de stad (zoals DOK/VAK, sport, welzijnsaccommodaties) en een professionele organisatie (capaciteit en organisatieontwikkeling).

Investeringsopgave Stad

Voor de investeringsopgave creëren we een apart financieel kader op basis van de ruimte in het meerjarenbeeld,erschikking van middelen, inzet van het Parelfonds en niet bestemde reserves. Dit kader bestaat uit structurele middelen (exploitatie) en incidentele middelen die worden gestort in een in te stellen bestemmingsreserve Stad. Het financiële kader voor de Programmabegroting 2018-2021 en de investeringsvoorstellen binnen dit kader werken we uit in deze kadernota.

Na de toelichting op de voorstellen voor lastenverlichting, de basis op orde en investeringen volgt in hoofdstuk 6 de financiële vertaling. Hierbij wordt ook duidelijk wat de gevolgen van de voorstellen zijn voor de financiële positie en welke opgave er nog ligt om te (blijven) voldoen aan onze criteria voor een financieel duurzaam gezonde gemeente.

² We worden vergeleken binnen de groep grotere gemeenten, op het aspect meerpersoonshuishoudens/eigenaren.

4. Lastenverlichting

Een belangrijk voorstel is om de lokale lasten te verlagen. We vullen dit in door het niet ophogen van de OZB in 2019, afstel van de hondenbelasting en een verlaging van de OZB vanaf 2018.

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
<i>Lokale heffingen (Woonlasten, Hondenbelasting)</i>	-200	-400	-400	-400
Stijging OZB opbrengsten PB2016-2019		-200	-200	-200
Hondenbelasting	-200	-200	-200	-200
<i>Verlaging OZB</i>	-1.204	-1.204	-1.204	-1.204
OZB (naar 113% in 3 jaar)	-1.004	-1.004	-1.004	-1.004
van 113% naar 112%	-200	-200	-200	-200
Totaal	-1.404	-1.604	-1.604	-1.604

In de Programmabegroting 2016-2019 is in de bezuinigingsopgave een verhoging van de OZB opgenomen van € 1,4 miljoen, die vanaf 2019 verder stijgt naar € 1,6 miljoen. In deze kadernota stellen we voor de extra verhoging van € 0,2 miljoen in 2019 ongedaan te maken. In dezelfde bezuinigingsopgave is ook het voorstel opgenomen voor invoering van hondenbelasting. Nadat vorig jaar al is afgesproken om de invoering één jaar uit stellen, is nu het voorstel om af te zien van invoering van de hondenbelasting.

Voor de OZB wordt voorgesteld om een verlaging door te voeren die uitvoering geeft aan de motie *OZB verlaging in balans met investeringen*. Deze motie vraagt om de OZB te verlagen naar het niveau van 2014, dat is 113% van het landelijk gemiddelde. Daar bovenop wordt het niveau van de OZB extra verlaagd naar 112% van het landelijk gemiddelde in 2018³. Daarmee is na de tariefstijgingen in de Programmabegroting 2016-2019 (128% landelijk gemiddelde) en de Programmabegroting 2017-2020 (131% landelijk gemiddelde) nu sprake van een substantiële daling.

	2014	2015	2016	2017	2018
Aanslag OZB eigenaar (o.b.v. verordening)	252	260	€ 274	€ 278	€ 268
Stijging/daling		€ 8	€ 14	€ 4	-€ 10
Tarief t.o.v. landelijk gemiddelde (COELO)	113%	117%	128%	131%	112%

Voor verlaging van de OZB wordt € 1,2 miljoen uit de financiële ruimte in het meerjarenbeeld ingezet. De effecten hiervan op de gemiddelde aanslag per huishouden zijn gebaseerd op een inschatting van de ontwikkeling van het landelijk gemiddelde in 2018. Het tarief en de aanslag voor 2018 werken we nader uit in de Programmabegroting 2018-2021.

Op dit moment wordt voor de OZB een voorziening aangehouden voor leegstand bij bedrijfspanden. De gederfde inkomsten worden gecompenseerd door een opslag op het tarief voor eigenaren van woningen en van bedrijfspanden. In overleg met de Regionale Belasting Groep (RBG) bezien we of het haalbaar is om de controle op leegstand aan te scherpen en zo de voorziening te verlagen.

Voor de gesloten circuits Afvalstoffenheffing en Riolering zijn tegenvallers ontstaan door kostenstijging Dienstverleningsovereenkomst (DVO) Avalax (€ 210.000) en een niet gerealiseerde bezuiniging, omdat verlenging van afschrijftermijnen voor riolering (€ 250.000) niet haalbaar is gebleken. Deze tegenvallers zijn opgevangen binnen de algemene middelen en leiden dus niet tot een tariefstijging voor inwoners.

Uit de COELO-overzichten bleek dat de verhouding tussen het tarief voor eenpersoons- en meerpersoons-huishoudens bij de afvalstoffenheffing in Delft afwijkt van een aantal andere gemeenten. Uitgezocht wordt of hier sprake is van een onevenredige verdeling of aanpassing van de tarifiering aan de gewijzigde bevolkings-opbouw en gezinssamenstelling wenselijk is en wat het effect is van een geleidelijke verhoging van het tarief voor éénpersoonshuishoudens ten gunste van een verlaging van het tarief voor meerpersoonshuishoudens.

³ Omdat het gemiddelde niveau in 2018 nog niet bekend is, is een aanname gedaan voor de indexering van het landelijk gemiddelde (1%).

5. Een agenda voor Delft

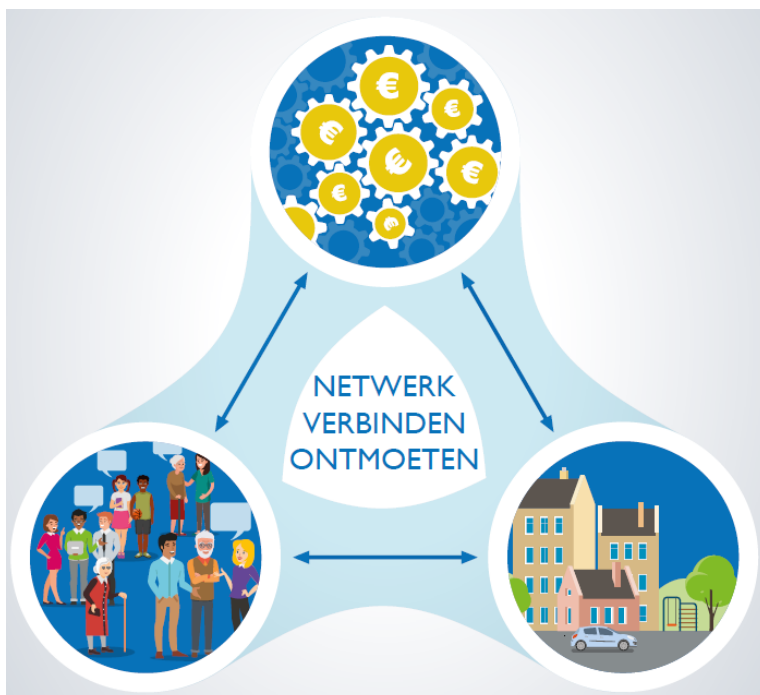
In dit hoofdstuk presenteren we een agenda voor de stad. Vanuit de keuze voor 'de basis op orde' kijken we eerst naar de maatregelen die we zelf op korte termijn gaan nemen. Waar is de nood het hoogst in de stad? Nu het financieel herstel doorzet, geeft het ons de kans op enkele urgente thema's een impuls te geven.

Daarnaast richten we ons op de toekomst. We maken gebruik van het beeld van Delft in 2040 om te komen tot keuzes voor nu. Welke ambitie hebben we met elkaar, welke rol heeft de gemeente? Maar ook: wie zijn onze partners én welke maatregelen zijn er nodig? Dus: welke investeringen zijn op de langere termijn nodig? Terugredenerend vanuit dat toekomstperspectief: wat doen we dan op korte termijn? We zoeken naar de maatregelen die het meeste toevoegen aan de stad. Dit doen we aan de hand van de driehoek: een model waarbij we de stad als één geheel zien. U heeft hiermee al kennis gemaakt tijdens de Raadsmarkt.

Een stad wordt in de eerste plaats gevormd door de mensen die er wonen, werken, ondernemen en verblijven. Deze mensen staan in nauw contact en interactie met hun fysieke omgeving. Dit gaat over hoe mensen wonen in de stad, hoe ze de publieke ruimte gebruiken, welke zorg ze ontvangen, hoe ze in en uit de stad komen en hoe ze kunnen sporten, leren en van cultuur genieten. Een stad bestaat daarmee uit het samenspel tussen mensen in de stad en de fysieke omgeving.

De derde factor die de stad maakt is de economische motor. Want: een aantrekkelijke stad, waar mensen volop participeren en de omgeving op orde is, trekt nieuwe investeringen en uitgaven aan. Dan kunnen jongeren een opleiding volgen die aansluit bij de arbeidsmarkt en zullen inwoners en bezoekers geld willen uitgeven in de stad. In een dergelijke stad rendeert het voor ondernemers om te investeren. Deze investeringen leiden op hun beurt weer tot meer werkgelegenheid in de stad. En het verdienmodel van een stad bepaalt in hoge mate de betaalbaarheid van de stedelijke voorzieningen en de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat. Daarnaast gaat een stad over verbinden, ontmoeten, trots en identiteit. De kracht van een stad ligt in de mate waarin mensen, bedrijven en ideeën elkaar kunnen vinden en versterken en gezamenlijk de stedelijke opgaven oppakken. De interactie tussen de gemeente, partners en bewoners in de stad is de afgelopen jaren fundamenteel gewijzigd en zal zich blijven ontwikkelen. De sleutel tot succes is verankerd in deze nieuwe vormen van samenwerken en co-creatie.

Mensen, de fysieke omgeving en de economische motor zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het één kan niet zonder het ander en dit vormt het verhaal van de ongedeelde stad. Dit hebben we verbeeld in onderstaande figuur. Vitale mensen en een aantrekkelijke omgeving staan aan de basis van de driehoek, met de goed draaiende economische motor in de top van de driehoek. In het hart van de driehoek is het verbinden en ontmoeten geplaatst.

5.1. De basis op orde

Een prettige stad om in te wonen, te werken en te bezoeken, is een stad waar de basis op orde is. Nu het financieel herstel doorzet, is er ruimte voor zaken die de afgelopen jaren minder aandacht kregen en onze inwoners direct raken. Waar mogelijk beginnen we daar al mee in 2017.

De basis op orde betekent niet alleen een goede openbare ruimte die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig is, maar refereert ook aan basisvoorzieningen. Een stad waar de basis op orde is, is een stad waar we het verschil hebben gemaakt in buurten waar de leefbaarheid en veiligheid onder druk staan, zowel voor de bewoners als in de fysieke omgeving. Voor de basis op orde werken we in de begroting een totaal pakket aan voorstellen uit.

Een aantrekkelijke en veilige openbare ruimte

De komende jaren investeren we in de openbare ruimte. De fysieke inrichting gaan we verbeteren en aanpassen, in plaats van alleen in stand houden en vervangen. Sinds 2011 is circa € 4 miljoen aan bezuinigingen doorgevoerd op zowel technisch onderhoud als beeldkwaliteit. We verhogen de visuele kwaliteit van de buitenruimte en we werken aan een gedifferentieerd niveau van onderhoud in de wijken van C naar B. De kwaliteit van de (binnen)stad verbetert, niet alleen voor de inwoners van de stad, maar ook vanuit toeristisch perspectief met aan de ene kant maatregelen om de openbare ruimte op te knappen, zoals bankjes en prullenbakken, en aan de andere kant met verfraaiingen, zoals het aanlichten van de Oostpoort en herinrichtingen. De verbeteringen voeren we uit in samenspraak met partners en bewoners in de stad en de wijken. Voor het onderhoud en voorzieningen in de openbare ruimte is al in de begroting van 2017 extra geld uitgetrokken. Dit budget breiden we uit om bij komende onderhoudswerkzaamheden en (kleinschalige) stedelijke vernieuwing de openbare ruimte te verbeteren. Om naleefgedrag en veiligheidsbeleving in de openbare ruimte te vergroten, zetten we fietshandhaving in het stationsgebied voort en komt er extra toezicht en handhaving, met bijzondere aandacht voor jeugd.

Uitgelicht Raadsmarkt: toezicht en handhaving

Uitgelicht Raadsmarkt: openbare ruimte (ook graffiti)

Intensiveringen openbare ruimte

Vanaf 2015 is voor de technische kwaliteit van wegen structureel € 200.000 beschikbaar gesteld. In 2016 was incidenteel € 300.000 extra voor bomenonderhoud beschikbaar. In de Programmabegroting 2017 is een bedrag van € 250.000 (structureel) gereserveerd voor Kwaliteit openbare ruimte. Aanvullend reserveren we vanaf 2018 structureel € 250.000 (oplopend naar € 500.000 vanaf 2020) voor de beeldkwaliteit wijken van C naar B/gedifferentieerd beheer én € 150.000 voor (kleinschalige) stedelijke vernieuwing. Daarmee werken we aan het verhogen van de kwaliteit van de openbare ruimte op basis van de Visie Openbare ruimte, die we gaan herijken. Toezicht en handhaving breiden we uit met 3 fte voor € 240.000, waarvan 1 fte met extra aandacht voor jeugd.

De basis in het sociaal domein

Vanaf 2011 werkt Delft op basis van een sterke, breed gedragen visie in het sociaal domein. De decentralisatie van de Participatiewet, de uitvoering van de Jeugdwet en de transitie zorg is goed verlopen. Zowel inhoudelijk als financieel zijn goede resultaten bereikt. In het sociaal domein gaat de transformatie onverminderd door en bouwen we verder op onze sociale visie. Aandachtspunt in het sociaal domein is de te verwachten terugloop van rijksbijdragen. Ook zien we een toename van inwoners die een beroep doen op ondersteuning en zorg vanuit de gemeente. Redenen liggen in trends zoals vergrijzing en extramuralisering.

Het doel is om per 1 januari 2018 de Toegang te verzelfstandigen. De voorbereidingen daarvoor zijn in volle gang. Medewerkers van de Toegang blijven gehuisvest in het stadskantoor en de gemeente blijft eigenaar.

De sociale visie Delft wordt dit jaar geactualiseerd en helpt alle partijen de komende periode met de verdere transformatie. De visie wijst nadrukkelijk in de richting van pro-actie en preventie, van vroegsignalering tot erger voorkomen. We blijven uitgaan van de leefwereld van inwoners van Delft. We richten ons op ieders gezamenlijke en eigen kracht en het verkleinen van verschillen: armoede, schuldenproblemen, werk, kennis, weerbaarheid en sociale netwerken. Daarbij is de verbinding maken tussen het sociale domein en de domeinen veiligheid, ruimte en economie nuttig en noodzakelijk. Een goed sociaal klimaat in een veilige stad begint met een inclusieve stad waar Delftenaren zich niet buitengesloten voelen of zelf discrimineren. Om de veiligheidsketen te versterken en het domein van zorg en veiligheid te verbinden, investeren we verder in procesregie en (keten)samenwerking met partners. De verbinding tussen

Uitgelicht Raadsmarkt: in sociaal domein aandacht preventie

onderwijs en jeugdzorg krijgt steeds meer vorm; we zullen dit in de komende jaren, in het belang van het kind/de jongere, waar mogelijk versterken.

De nota ISD III 'De basis op orde' verschijnt medio 2017 en gaat in op wat we de komende 4 jaar doen om de basis te versterken voor alle inwoners en specifiek voor de mensen die ondersteuning nodig hebben. De basis betreft het geheel aan activiteiten en voorzieningen voor iedereen op het gebied van onderwijs, cultuur, welzijn, een prettige en veilige woonomgeving, sport en bewegen, gezondheid, informatie en advies. Een sterke basis stimuleert preventief werken, (vroeg)signalering en het voorkomen van zwaardere zorg. Dat vraagt om krachtige, stabiele organisaties en voorzieningen én een faciliterende en stimulerende overheid die ook ruimte geeft aan burgers en burgerinitiatieven. We gaan op zoek naar ruimte voor ouderenhuisvesting en steunpunten voor ouderenzorg. In sommige gevallen realiseren we voorzieningen in regionaal verband, zoals bijvoorbeeld de makelaarsfunctie voor ouderenhuisvesting.

In het Uitvoeringsprogramma ISD 2016-2020 gaan we verder met innoveren. Met de uitvoeringsagenda dagen we partijen uit om grenzen te verleggen en bieden we daarbij ondersteuning aan coalities met lef, om verder te werken aan oplossingen voor hardnekkige vraagstukken. De uitdagingen liggen op het terrein van langer zelfstandig thuis wonen met hulp van techniek, vroegsignaleren en tijdig ondersteunen en het verbinden van de domeinen veiligheid en zorg om erger te voorkomen. We maken werk met talent, om burgers die werkloos zijn zo goed mogelijk te ondersteunen. De gemeente biedt hierbij ondersteuning. Met de innovatieagenda hebben we bewust aandacht voor veranderen.

Uitgelicht Raadsmarkt: innoveren op snijvlak zorg en techniek biedt kansen

Basisvoorzieningen in de stad

Met de ruimte die nu ontstaat investeren wij in sport- en zwemvoorzieningen, basisvoorzieningen peuter-speelzalen, achterstallig onderhoud welzijnsaccommodaties, beweging voor jeugd tijdens en na school, schulden- en armoedebestrijding voor jeugd en ouderen. Op het terrein van kunst en cultuur investeren we in onze bestaande parels en brengen ook hier de basis op orde, met de noodzakelijke financiering voor museum Prinsenhof Delft vanuit zero based budgeting en we verhogen het evenementenbudget. Bij de begrotingsvoorbereiding werken we diverse voorstellen verder uit.

Uitgelicht Raadsmarkt: evenementen budget

Intensivering VAK/DOK

De afgelopen jaren hebben DOK en VAK gewerkt aan de uitvoering van de in 2014 door college en raad vastgestelde toekomstvisie van beide organisaties en aan de motie van de raad van 18 december 2014 over VAK VT. De gezamenlijke huisvesting van Coöperatie De VAK en DOK (in het concept OPEN) in het huidige pand van DOK aan Vesteplein 100 is een onderdeel van de plannen. Hiertoe is een voorlopig ontwerp met raming voor de verbouwing opgesteld en is een subsidieverzoek ingediend voor een bijdrage in de investering en in de exploitatie. Het gaat om eenmalig € 1.315.000 extra als gemeentelijke bijdrage in de kosten van de verbouwing en structureel € 210.000 voor een hogere subsidie. Hierover wordt de raad separaat geïnformeerd. Na besluitvorming werken we dit verder uit in het proces voorbereiding programmabegroting.

Uitgelicht Raadsmarkt: VAK-DOK

Intensiveringen Buitenhof Noordwest

Een stad met de basis op orde, is ook een stad waar aandacht is voor buurten waar de leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. We gaan verder met Buitenhof Noordwest, maar zijn ook alert als het gaat om andere buurten in de stad, zoals Poptahof, delen van Tanthof en de Kuyperswijk. Vanzelfsprekend krijgen deze aandacht waar nodig.

In Buitenhof vinden de komende jaren diverse ontwikkelingen plaats die kansen bieden om de wijk mooier en duurzamer te maken op een slimme en efficiënte manier. Dit biedt de mogelijkheid om verder te bouwen aan het streefbeeld. Dat streefbeeld bereiken we met structurele maatregelen, door inzet op een meer gevarieerde sociaaleconomische samenstelling van de buurten met goede woningen en een goede openbare ruimte en door te investeren in de zelfredzaamheid van bewoners.

De leefbaarheid staat in Buitenhof Noordwest al langere tijd onder druk. Meer dan in andere buurten zien we huishoudens met meervoudige problematiek en hebben we te maken met overlast en criminaliteit. Sinds 2011 loopt hier een sociaaleconomisch en fysiek programma. Samen met partners en bewoners werken we aan een leefbare en veilige wijk waar we op maat ondersteuning bieden en de zelfredzaamheid van bewoners vergroten. Met reguliere en extra inzet richt het programma zich op activering en werk, zelfredzaamheid, meedoen/

participatie, een aantrekkelijk en veilig leefklimaat en beter wonen. Dit programma intensiveren we op onderdelen en geven we een nadere focus op de fysieke ontwikkelingen, proactie, preventie en veiligheid.

Net als in andere wijken in de stad zijn ontwikkelopgaven in Buitenhof vertraagd als gevolg van de economische crisis. Samen met partners maken we de komende jaren een fysieke kwaliteitsslag. Diverse ontwikkellocaties in Buitenhof bieden mogelijkheden om invulling te geven aan de Woonvisie en de transformatie van de Delftse woningvoorraad. De vervanging van riolering en de mogelijke aanleg van een warmtenet brengen grootschalige ingrepen in de openbare ruimte met zich mee. Een openbare ruimte die op veel plekken toe is aan verbetering. Door samen met partijen ontwerpend te onderzoeken wat mogelijk is, maken we een kansenkaart in plaats van een blauwdruk voor de wijk. Hierin verkennen we onder andere de mogelijkheden op het Delfia- en Reinier de Graaf-terrein. We leggen naast kansen ook prioritering vast, maar laten de uitvoering vrij. De kansenkaarten zijn medio 2017 gereed en worden verder uitgewerkt in businesscases waarmee de investeringsopgave van de gemeente en andere partijen zichtbaar wordt. Bij de uitwerking van de plannen werken we in de geest van de Delftse participatieaanpak, *Delfts Doen*.

Met meer aandacht voor preventie en veiligheid vergroten we de kansen van kinderen en jongeren en verbeteren we het sociaal klimaat. Vanaf 2017 is de aanpak geïntensiveerd met het aanstellen van een wijk-marshall. Met preventie willen we meer aan de voorkant van problemen komen. Vroegsignalering en vroegtijdig ingrijpen is daarbij belangrijk: we gaan op zoek naar jongeren en gezinnen die niet in beeld zijn, om op een later moment erger te voorkomen. Hiervoor werken we samen met partners een aanpak uit. Vanuit de rijksmiddelen armoedebestrijding voor kinderen, bieden we kinderen die dat nodig hebben ondersteuning van basisbehoeften en sport en cultuur na schooltijd. Dat doen we via de communityschool waar ook de verlengde schooldag nadere invulling krijgt. Aanvullend zetten we extra toezicht en handhaving in met aandacht voor jeugd.

Het imago van Buitenhof komt niet overeen met de beleving van een groot deel van de mensen die er wonen of de wijk beter kennen. Berichtgeving en beeldvorming zijn gebaseerd op een klein deel van de wijk waar overlast tot onrust en onveiligheidsgevoelens leidt. Daar werken we aan door enerzijds in te zetten op de problematiek zelf en anderzijds verder te werken aan het gewenste streefbeeld met zichtbare en tastbare resultaten, bijvoorbeeld door nieuwbouw toe te voegen en verbetering van kwaliteit van de buitenruimte. Het imago van Buitenhof verandert, zodra het gebied transformeert van een gebied met een stapeling van problemen naar een gebied van *hope and trust*. De kansenkaarten zijn daarbij een goede leidraad en geven perspectief voor de toekomst.

Het programma bestaat uit reguliere inspanningen en extra inspanningen. We gebruiken het restant van het BZK 40+ en de bestaande reserve beleid en uitvoering van € 952.000, om de komende jaren het sociaal economische programma uit te voeren. Per jaar wordt een bestedingsvoorstel uitgewerkt. Vanwege de intensivering van het programma is echter capaciteit nodig voor programmamanagement € 120.000 en preventie € 80.000. Binnen de investeringsagenda stad maken we vanaf 2018 tevens ruimte voor de transformatieopgave in Buitenhof.

Omgevingswet

Vanaf 2019 wordt de nieuwe Omgevingswet van kracht. Gemeenten in Nederland zijn volop bezig met de implementatie. Zo ook Delft. We hebben afgelopen jaar intensief gesproken met inwoners over hoe zij betrokken willen worden bij de wet en wat zij belangrijk vinden in de fysieke leefomgeving. We hebben daar veel waardevolle inzichten opgehaald en een Delftse participatieaanpak *Delfts doen* geïntroduceerd. We werken aan een Omgevingsvisie en bereiden ons voor op het nieuwe informatieplan Omgevingswet. De Omgevingsvisie zal, als pilot, conform *Delfts Doen*, samen met inwoners van Delft worden opgesteld. Overige programma-kosten maken we voor regionale afstemming, inhoudelijke visievorming en interne verandertrajecten. Daar is in 2017 een start mee gemaakt en daar gaan we in 2018 mee door. Daarnaast wordt een informatieplan uitgewerkt met de stappen die wij moeten nemen om Delft voor te bereiden op de digitale werkwijze onder de Omgevingswet. De voorziene kosten voor dit informatieplan kunnen worden uitgesplitst in de verwachte investeringen in ICT en informatie, en de verwachte extra capaciteit om de noodzakelijke veranderingen te realiseren. In 2017 zullen vooral kosten liggen in de voorbereiding voor het realiseren van de digitale veranderingen (zoals eventuele voorbereiding aanbesteding van een systeem voor zaakgericht werken), die in 2018 en 2019 gerealiseerd moeten worden. Na inwerkingtreding van de Omgevingswet in juli 2019, wordt het Digitaal Stelsel Omgevingswet nog doorontwikkeld tot circa 2024 en gaan we over op een beheer van het systeem.

Maatregelen tussentijdse evaluatie parkeren

Afgelopen jaar is het parkeerbeleid tussentijds geëvalueerd. Er is geconcludeerd dat de doelen grotendeels behaald zijn, maar op onderdelen bestaat ruimte voor bijsturing. De voorgestelde maatregelen leveren een verbetering op ten opzichte van het huidige parkeerbeleid. Het gaat om het aanpassen van de bezoekersvergunning, het verlengen van de eindtijd van de werknemersvergunning en communicatiemaatregelen. Het betreft in 2017 incidenteel € 258.000 en vanaf 2018 structureel € 110.000.

Programma statushouders

De gemeente heeft sinds 2016 een verhoogde taakstelling huisvesting statushouders. De huisvesting van deze burgers brengt aanvullende kosten met zich mee voor onder andere het verstrekken van uitkeringen, bijzondere bijstand, re-integratie en jongerenacademie. Voor de kosten die voor de uitvoering van het programma worden gemaakt, € 830.000 incidenteel, zal compensatie plaatsvinden in de meicirculaire 2017.

Het fundament van de gemeentelijke organisatie versterken

Behalve dat we inzetten op de basis op orde in de stad, willen we ook (beperkt) inzetten op de organisatie. We merken dat de capaciteit op sommige plekken de ondergrens heeft bereikt. Dit na een periode van grote krimp van het personeelsbestand, waardoor we met de formatie niet hebben meebewogen met de eisen die de veranderende omgeving en regelgeving stellen. We zijn kwetsbaar op bepaalde onderdelen van de primaire processen en op de uitvoering van enkele wettelijke taken. Dit brengt risico's met zich mee voor de uitvoering van taken. Onze omgeving is in verandering en dit vraagt van de organisatie dat we blijven ontwikkelen en op sommige punten versterken. Binnen bestaande middelen herschikken we personeelsbudgetten, zodat we ons kunnen richten op de eisen die de veranderende maatschappij stelt. Daarnaast stellen we voor om € 500.000 structurele ruimte te gebruiken voor formatie en organisatieontwikkeling.

Raad en griffie

Vanuit het perspectief van de basis op orde is het nodig om de audiovisuele middelen van de raad te vervangen. Voor een goed functionerend politiek systeem zijn dit uiteraard essentiële voorzieningen.

5.2. Delft 2040: de investeringsopgaven

De afgelopen maanden hebben we gewerkt aan een investeringsagenda Delft 2040. De agenda bevat zeven opgaven. Alle opgaven kennen een eigen beeld voor 2040. De rol van de gemeente verschilt per opgave, maar samen dragen ze bij aan de ambitie die wij voor deze stad hebben.

Vijf van deze opgaven zijn direct ontleend aan het rapport 'Delft, Parel in de Randstad' en in het kader van het programma Nieuw Elan ook opgenomen in de Programmabegroting 2017-2020. Daar hebben we, in het verlengde van de motie 'Alle parels', twee essentiële opgaven aan toegevoegd: in de eerste plaats *voorzieningen voor iedereen* en in de tweede plaats *Delft energieneutraal*. Alle opgaven vragen om lange-termijncommitment en duurzame investeringen in de stad.

Deze opgaven zijn tegelijk goed verdeeld over de drie bepalende factoren die samen een stad maken: vitale mensen, een aantrekkelijke leefomgeving en een goed draaiende economische motor. De investeringen komen dus zowel ten goede aan de ontwikkeling van mensen, de aantrekkelijkheid van de stad als aan de economische motor.

Als je een schip wil bouwen, roep dan geen mannen bij elkaar om hout te verzamelen, het werk te verdelen en orders te geven. In plaats daarvan, leer ze verlangen naar de enorme eindeloze zee.

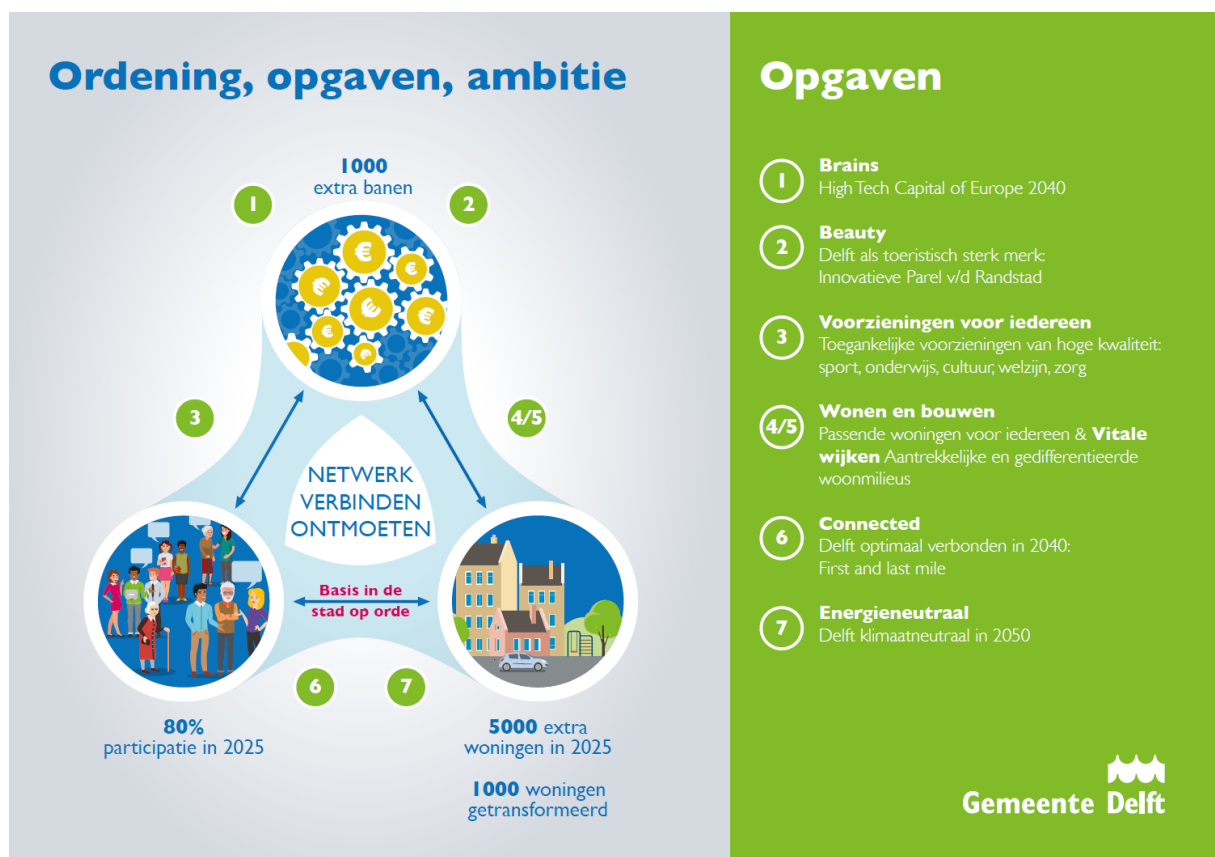
Antoine de Saint-Exupéry

Om gezamenlijk aan de slag te gaan, hebben we een gezamenlijk eindbeeld nodig. Een aantrekkelijk beeld waar we naar verlangen en naar op weg gaan. In meer poëtische woorden: het beeld van de zee. Het dient partners, overheden en investeerders uit te dagen en te verleiden om kansen te zien in Delft. Per opgave zullen we dit beeld schetsen. Daarbij hoort een pakket maatregelen dat optelt tot een investeringsvolume. Deze maatregelen zullen wij ook laten zien. Niet alleen het deel waar de gemeente voor aan de lat staat vanuit rolneming, maar ook de investeringen van derden. Samen moeten we werken aan goede businesscases. Tot slot wordt er een

eerste stap beschreven op de verschillende opgaven. Het verhaal bij het beeld van Delft in 2040 en de investerings-pakketten vormen ook een basis voor lobby, public affairs en marketing naar bedrijven, investeerders en andere overheden. We gaan actief aan de slag om dit beeld uit te dragen en in gesprek te gaan.

Een investeringsagenda kan niet zonder een financiële strategie en een financieel kader. In hoofdstuk 6 wordt dit kader beschreven. We willen van de kant af! Hoe gaan we dat met elkaar voor elkaar krijgen? Bijvoorbeeld: hoe aantrekkelijker de publieke ruimte is, hoe aantrekkelijker om in de omgeving een onderneming te vestigen of te willen wonen. Of: een goede infrastructuur maakt het voor bedrijven aantrekkelijker om zich in Delft te vestigen, omdat hun werknemers dan sneller de stad in en weer uit kunnen.

Een goed voorbeeld van hoe bovenstaande in de praktijk werkt, is de samenwerking rondom het Reinier de Graaf Gasthuis. In een samenwerkingsovereenkomst tussen publieke en private partijen zijn afspraken gemaakt over de nieuwbouw van het ziekenhuis, voorzieningen zoals kinderopvang, de herinrichting van de openbare ruimte, infrastructuur en woningbouw. In een dergelijke overeenkomst draagt iedereen bij vanuit zijn eigen rol en wordt het geheel meer dan de som der delen.

Een beeld van Delft in 2040 en de eerste stappen op weg daar naar toe

Opgave 1 - Brains: High Tech Capital van Nederland: een aantrekkelijk economisch ecosysteem

In de periode 2025-2040 is het Delftse en regionale economische ecosysteem dusdanig volwassen en sterk geworden dat het een optimale bijdrage levert aan de concurrentiepositie van Delft en de regio, en daarmee een bijdrage aan de BV Nederland. Delft wordt door bedrijven, overheden en kennisinstellingen in binnen- en buitenland herkend en erkend als technologiehoofdstad van Nederland (*High Tech Capital*). Identiteit en imago zijn daarmee versmolten. Het aantal R&D-centers, laboratoria, bedrijven en kennisinstellingen in Delft en de MRDH is substantieel toegenomen ten opzichte van 2016. Ruim 80% van de technologiebedrijven die startten in Delft, zoals Ampelmann en FOX-IT, is tien jaar na oprichting nog steeds in Delft gevestigd. Vele Delftse startups uit de periode 2005-2016 zijn uitgegroeid tot volwassen en gerenommeerde bedrijven die werk, investeringen en bestedingen genereren in en voor Delft en de MRDH. Het regionaal investeringsprogramma MRDH en de Roadmap Next Economy zijn geïmplementeerd en leveren banen op.

De beweging van 'vestigingslocatie' naar 'ecosysteem' kwam uitgebreid aan de orde in het rapport 'Delft: Parel in de Randstad' en vraagt een nieuwe benadering van openbare ruimte, vastgoed, planologie, infrastructuur en de rol van de lokale overheid als stimulator van de lokale (en regionale) economie. We hebben daarvoor een blijvend stimulerende omgeving nodig: van een passend aanbod van bedrijfsvastgoed, excellente dienstverlening van de gemeente, goede verbindingen voor OV, auto en fiets, tot een aanbod van verschillende typen woningen voor werknemers.

Binnen dit ecosysteem vinden bedrijven in alle levensfasen geschikt vastgoed en het personeel dat ze nodig hebben, van alle opleidingsniveaus. Partners zoals de TU Delft, hogescholen en andere kennis- en onderzoeksinstellingen zijn toegankelijk en gericht op samenwerking met externe partners. Er ontstaan op gestructureerde wijze ontmoetingen tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen. Van hieruit komen commercieel haalbare vernieuwingen voort. Gemeente, bedrijven en kennisinstellingen beschouwen elkaar als betrouwbare partners, die in alle opzichten nauw samenwerken om het ecosysteem te vervolmaken en in stand te houden.

Dit alles geeft Delft het imago van 'High Tech Capital van Nederland' en dit imago wordt actief uitgedragen door de ontwikkelingsorganisatie Delft Technology Partners (DTP) 2.0, die samen met partners binnen en buiten Delft bestaande bedrijven ondersteunt en nieuwe bedrijven binnenhaalt. Deze ontwikkelingsorganisatie heeft het juiste instrumentarium in handen om vestigingskandidaten optimaal te scouten, te overtuigen en toe te leiden naar het Delftse ecosysteem. En reeds gevestigde bedrijven op dié wijze te ondersteunen dat ze concurrerder worden. Centraal binnen dit systeem, en de manier waarop dat tot stand moet komen, is de gedachte dat we vanuit onze publieke rol investeren in een ecosysteem dat bedrijven versterkt. Hierdoor leveren zij ook weer een bijdrage aan de omgeving: het economisch ecosysteem.

Een aantal onderdelen dat het Delftse kennis-ecosysteem zou completeren is echter niet of onvoldoende aanwezig. Op diverse onderdelen schiet onze dienstverlening tekort, maken onderwijsinstellingen, werkgevers en/of kennisinstellingen nog onvoldoende gebruik van elkaars krachten of is de bekendheid van de kracht van Delft buiten de stad onvoldoende bekend. Samen met de partners willen we graag investeren op deze onderdelen, aansluitend bij de vraag en behoeften van de partners zelf.

Opgave 2 - Beauty: Delft als must-see bestemming

In 2040 is Delft een sterk merk. Onze stad neemt als vanzelfsprekend een belangrijke positie in op de 'to-see-list' van iedere toerist die Nederland en onze regio bezoekt. Delft is synoniem aan een bijzonder bezoek, waar de goed bewaarde historische binnenstad en het aanbod op het gebied van Delfts Blauw, Oranje en Vermeer zorgen voor een onvergetelijke ervaring. Delft is dan ook een autoriteit op het gebied van Delfts Blauw en Vermeer. Delft staat op de kaart met innovatieve toeristische producten die zijn ontwikkeld in samenwerking met de TU Delft en die een bezoek aan Delft meer dan de moeite waard maken. Het toeristisch product is aanzienlijk uitgebreid waardoor de toerist zichzelf met een dagbezoek aan Delft echt tekort doet.

In Delft staat de beleving van de toerist centraal. Er is voldoende parkeergelegenheid, aantrekkelijke horeca en er zijn overnachtingsmogelijkheden in verschillende prijsklassen die aansluiten op de vraag. De (culturele) bezienswaardigheden zijn uitgebreid en sluiten aan op de gewenste doelgroep. De openbare ruimte is, veel meer dan nu het geval is, een onderdeel van de beleving van Delft. Ook de inrichting en kwaliteit van de openbare ruimte zorgen ervoor dat bezoekers aan Delft langer blijven. Er is sprake van hoogwaardige verblijfsruimte, met veel aandacht voor de verbindende routes tussen de populaire toeristische bezienswaardigheden en attracties, kunst en technologische en innovatieve toepassingen van onze historische iconen. De openbare ruimte staat, veel meer dan nu het geval is, ook ten dienste van de bezoeker aan Delft. Deze kan een 'rondje Delft' wandelen over een groene wandelboulevard rond de historische binnenstad en krijgt in de binnenstad zelf nog meer 'ruimte', doordat auto's, vrachtwagens en ander vervoer nog meer worden geweerd. Parkeren gebeurt snel en efficiënt aan de randen van de binnenstad.

Het is Delft gelukt om haar innovatiekracht en technologie toe te passen op de toeristische sector, waardoor Delft een uniek toeristisch profiel heeft ontwikkeld en een sfeer ademt die zich nadrukkelijk onderscheidt van andere historische binnensteden in Nederland en daarbuiten. Door een gevarieerd en innovatief aanbod, blijft de toerist langer in de stad en geeft hier meer geld uit.

Deetman gaf al aan dat Delft een unieke positie in de regio vervult. Door haar ligging is Delft dé plek om te bezoeken, te overnachten én om als uitvalsbasis te dienen naar andere plekken in de regio. Delft heeft haar strategische allianties in de regio verder uitgebreid. Er is een intensieve samenwerking met Rotterdam en Den Haag op toeristisch gebied: we ontwikkelen samen het toeristisch product, promoten de regio en vermarkten elkaars bezienswaardigheden.

De succesformule die ervoor zorgde dat Delft deze unieke positie in het Nederlandse aanbod kan vervullen is de duurzame benadering die Delft koos voor de ontwikkeling van haar toeristische sector. Zo wordt bij de ontwikkelingen in de sector gekozen voor een klimaatneutrale benadering (denk aan duurzame vervoers-initiatieven voor toeristenstromen en het verminderen van de *ecological footprint* van de bezoekers), staat bij het bezoekersmanagement het behoud van een optimale relatie tussen bezoeker en bewoner centraal (om 'Amsterdamse tafereelen' te voorkomen) en biedt de sector veel ruimte voor inzet door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Met deze benadering hanteert Delft een andere werkwijze dan vergelijkbare steden. Delft blijft oog houden voor haar omgeving en laat zich niet alleen leiden door een hoge verdienfactor. De toeristische sector van Delft blijft een essentieel onderdeel van de Delftse economie, met banen voor alle opleidingsniveaus.

Deze strategie leidt tot meer investering in de toeristische sector: investeringen door initiatiefnemers voor bezienswaardigheden/attracties, accommodatieverschaffers, vervoersorganisaties, horeca, detailhandel en toeristische dienstverlening. Hierbij wordt de samenwerking tussen partijen opgezocht om tot optimalisering van het toeristische product te komen. Delft wil zich onderscheiden van andere vergelijkbare steden en kiest daarmee ook voor het type investeerder die duurzaamheid en exclusiviteit hoog in het vaandel heeft.

Opgave 3 - Voorzieningen voor iedereen

Delft heeft in 2040 hoogwaardige en moderne voorzieningen voor alle inwoners van de stad. Het gaat hierbij om toekomstvast en bij de tijd behorende voorzieningen die inwoners van alle leeftijden en met alle levensstijlen kunnen bedienen. Het aanbod zal daarom divers zijn: van goede sportterreinen, tot wijkvoorzieningen voor iedereen en van moderne onderwijsinstellingen tot comfortabele woonvoorzieningen voor ouderen en voor mensen met een handicap of ander lichamelijk ongemak. Daar waar nodig, bijvoorbeeld op Schieoevers, zullen we de voorzieningen beter spreiden. We beginnen bij deze opgave niet vanaf een nulpunt. Delft heeft de afgelopen jaren gelukkig al forse stappen gezet.

Kinderopvang en onderwijs zullen versmelten in een pedagogische onderwijskolom. Integrale kindcentra zullen mainstream zijn en de onderwijsaccommodaties zullen zijn aangepast om de kinderen van 0 tot 12 jaar met een pedagogische leerlijn te bedienen. We zullen gebruik maken van multifunctionele gebouwen.

De afspraken in het integrale huisvestingsplan primair en voortgezet onderwijs hebben we over de periode 2012 tot 2024 uitgevoerd. Op deze manier heeft vooral het VO-onderwijs een enorme impuls gekregen. Aanvullend is er toch nog meer nodig: investeringen in duurzame gebouwen en in daarbij behorende installaties (warmte, luchtbehandeling en elektra), in digitalisering, circulariteit, ondernemerschap en inclusiviteit. We zien mede als gevolg van de snel groeiende vraag, zowel bij eigen inwoners als vanuit de groep expats, de internationale school voor VO-onderwijs (IGVO) verder uitgroeien tot een volwaardige school. De investering in het IGVO verdient zich terug door rijksbijdragen.

Op het gebied van sportvoorzieningen zien we inmiddels een uitdaging. We houden er rekening mee dat er op termijn minder sportvoorzieningen nodig zullen zijn, maar dat de voorzieningen die overblijven wel groter, kwalitatief beter en multifunctioneler worden in gebruik: onderwijs, sport, recreatie worden gecombineerd. Er zal een intensief traject nodig zijn met sportverenigingen in de stad om te bezien in hoeverre samenwerking rondom voorzieningen mogelijk is, en welke opgaven we daaruit zien voor in- en uitbreiding, sloop en/of nieuwbouw. De nieuwbouw van een zwembad is in 2025 afgerond.

Op het terrein van zorg en welzijn, ten slotte, zien we grote veranderingen in de maatschappij. Mensen hebben steeds meer behoefte aan kleinschaliger op het individu gerichte voorzieningen. De moderne wijkvoorziening fungeert als huiskamer en trefpunt in de wijk. Extramuralisering is een trend die doorzet, evenals het feit dat ouderen langer thuis blijven wonen. De bestaande voorzieningen in de stad op het gebied van zorg voor jongeren, ouderen en mensen met een handicap vragen om nieuwe investeringen in Delft. Hierbij trekken instellingen samen met de gemeente op. Het huidige aantal jongeren- en wijkcentra zullen we consolideren. Investering in de panden moet gewaarborgd blijven.

Opgave 4 + 5 - De kwalitatieve en kwantitatieve transformatie (de woningvoorraad)

In 2040 onderscheidt Delft zich met diverse woonmilieus en woonproducten in zowel de sociale voorraad, het middensegment als de bovenkant van de markt. In Delft en in de regio zijn voldoende woningen voor mensen met een krappe beurs. Er zijn veel meer woningen in het middeldure en duurdere segment. De kwaliteit van de woningen is in alle wijken op orde. De woonmarkt sluit aan bij de behoefte van de (toekomstige) bewoners en bij de onderwijs- en arbeidsmarkt.

In 2040 is de vernieuwing van Poptahof en de Bomenwijk volledig afgerond. De locaties met voormalige verzorgingshuizen zijn getransformeerd naar nieuwe woonmilieus. Buitenhof is de groenste gezinswijk van Delft en kent geen aandachtsbuurten meer en Tanthof is een levensloopbestendige gezinswijk. In Delft Zuidoost is een volwaardige campus gerealiseerd van internationale allure voor wonen, werken en studeren, met tal van voorzieningen.

De komende tien jaar is de Delftse Woonvisie, opgesteld in lijn met de aanbevelingen uit het rapport 'Delft, Parel in de Randstad', volop in uitvoering. Er zijn diverse voorbeelden te noemen van kwaliteitsverbetering en vernieuwing in diverse wijken. Zo is een aantal concrete plannen gerealiseerd en nog in uitvoering als gevolg van de integrale gebiedsaanpak in de Buitenhof Noordwest, Voorhof, Tanthof en de Kuiperwijk. Een aanpak naar kansen en ontwikkelingen op het gebied van openbare ruimte, klimaat, groen, water en wonen heeft geresulteerd in diverse projecten en producten op het gebied van vernieuwing en verduurzaming van woningen en woonomgeving, en in nieuwe locaties op het gebied van ouderenzorg. Maar ook op andere plekken in de stad vindt vernieuwing plaats. Zo is de vernieuwing van de Bomenwijk en de Dr. Schaepmanstraat afgerond en is gestart met de vernieuwing van de Industriebuurt.

In 2040 heeft Delft 15.000 nieuwe woningen toegevoegd aan de bestaande voorraad. De nieuwe woningen zorgen ervoor dat Delft een aantrekkelijke woonstad is voor zittende bewoners, en voor nieuwkomers. Op deze manier draagt onze stad bij aan de regionale opgave om het vestigingsklimaat te versterken, een ambitie die regionaal geformuleerd is in het regionale investeringsprogramma en de Roadmap Next Economy van de MRDH. Bovendien zorgen passende woningen ervoor dat bedrijven zich makkelijker kunnen vestigen, omdat er een goed woningaanbod met voldoende keuzemogelijkheid is voor werknemers, en studenten die na hun studie in Delft willen blijven wonen.

Delft heeft in het komende decennium behoefte aan én ruimte voor ongeveer 5.000 extra woningen. In de periode na de komende tien jaar kan Delft ruimte bieden aan ongeveer 10.000 woningen, door verdichting, vernieuwing en het transformeren van (watergebonden) bedrijventerreinen. Hiervan zijn 5.000 redelijk eenvoudig te realiseren. De volgende 5.000 zijn kansrijk, maar lastig door (milieu)regelgeving en hogere realisatiekosten. Vervolgens is het op langere termijn mogelijk om nog 5.000 woningen te realiseren, als meer complexe aanvullende maatregelen met meer impact worden genomen.

Opgave 6 - Connected: bereikbaarheid en de last mile

In 2040 hebben we een stad die op alle niveaus goed ontsloten en verbonden is: via fietspaden, autowegen, spoor en water. Op dit moment missen we daarvoor nog essentiële verbindingen. Tot 2025 zullen we infrastructuur van de weg en het (tram)spoor nog optimaler moeten maken. Na deze periode zullen vanwege technologische vooruitgang nieuwe vormen van mobiliteit steeds grootschaliger hun intrede doen, zoals zelfrijdend vervoer. Deze systemen zijn er nu al (deels), maar zullen na 2025 beter en grootschalig benut worden.

Vanaf 2025 zijn de infraverbindingen in de stad op orde. Met innovatieve technologie is het op termijn mogelijk deze infrastructuur efficiënter te gaan gebruiken. De systemen zijn verbeterd en mensen zullen deze ook gaan gebruiken. Met innovatieve technologie is er minder ruimte voor (auto)verkeer nodig: minder en smallere rijstroken, minder (straat)parkeren, compacte kruispunten en minder goederenvervoer door de stad.

Nog verder weg, richting 2040, rijden we klimaatneutraal. Elektrisch rijden is op dit moment *hot* en er wordt veel in geïnvesteerd. Voor de korte termijn is dat winst voor Delft. Op waterstof rijden is voor de lange termijn echt schoon. De markt is alleen nog niet ver genoeg om het al grootschalig te introduceren. Pilots zijn er wel, onder meer in Rotterdam, maar pas na 2025 is waterstof als alternatief te beschouwen.

Echt schoon is het lopen en fietsen. Hier is weinig ruimte voor nodig. Dit geldt natuurlijk met name voor het lopen, want daarvoor zijn geen stallingen nodig. Investeren in het stedelijk weefsel en in de microbereikbaarheid zijn voor de leefbaarheid van Delft dus van wezenlijk belang. Daar wordt nu al in geïnvesteerd, maar dit kan nog beter. Om op de toekomst voorbereid te zijn is het verstandig om de komende jaren al ruimte te geven aan pilots om technologische en duurzame systemen voor ná 2025 te implementeren. En om te laten zien dat Delft ook echt een techniekstad is!

Tot 2025 zien wij dus drie niveaus om in te investeren:

- I. Spin in het web: vanuit de Randstad is Delft goed bereikbaar. Denk aan een extra aansluiting op de A13 of viersporigheid.

2. Stedelijk weefsel, barrières slechten: iedere 500 meter is het mogelijk om Delft van west naar oost met de fiets te doorkruisen, zoals via bruggen of onderdoorgangen bij de Schie.
3. Microbereikbaarheid: de eerste en laatste kilometer vormen geen oponthoud voor alle modaliteiten, zoals bijvoorbeeld de *First Mile*: vanuit de woning snel de stad uit kunnen komen (draagt bij aan werkgelegenheid: voldoende arbeidsplaatsen beschikbaar binnen 45 minuten).

Opgave 7 - Delft energieneutraal 2040

Delft maakt in 2050 enkel gebruik van energie van hernieuwbare bronnen (zon, wind, biomassa en aard-warmte). Deze bronnen worden gebruikt voor het verwarmen, koelen, verlichten van alle gebouwen (woningen, kantoren, bedrijfspanden) en voor het verkeer en vervoer op het eigen grondgebied. Op deze manier is Delft energieneutraal. Met deze ambitie levert Delft haar bijdrage aan de mondiale afspraak om de wereldwijde stijging van de temperaturen te beperken tot maximaal 2°C (streven 1,5°C). Om de daarmee gepaard gaande verandering van het klimaat het hoofd te kunnen bieden, zijn in de Delftse buurten en wijken maatregelen getroffen om hittestress in de warme perioden te voorkomen en wateroverlast bij heftige piekbuien op te vangen.

Op de weg naar energieneutraliteit heeft Delft de ambitie de energietransitie nu vorm te gaan geven: in 2025 willen we meerdere lokale warmtebronnen hebben aangesloten op een lokaal warmtenet dat fungeert als een open net, waar voor afnemers keuzevrijheid is met betrekking tot de leverancier van de warmte (open marktwerking). De geothermiebron op het TU Delft-terrein, de Leiding door het Midden (LdM) en de Warmtecentrale RWZI in Harnaschpolder zijn belangrijke warmteproducenten voor de Delftse warmtevraag, maar ook enkele lokale bedrijven met vrijkomende proceswarmte leveren (al is het bescheiden) warmte aan woningen. Om de transitie van aardgas naar warmte vorm te geven, heeft de gemeente een energie/ warmteplan (omgevingsplan) vastgesteld met daarin vastgelegd het tempo van de transitie en de vormen van warmtevoorziening die per wijk/buurt geschikt zijn.

Uitgelicht
Raadsmarkt:
duurzaamheid
en groen nu op
inzetten

Delftse bedrijven en burgers zijn actief aan de slag om de elektriciteitsvoorziening te verduurzamen door elk geschikt dak te voorzien van PV-panelen en onderling elektriciteit te leveren/af te nemen. Aan de rand van de stad leveren windturbines die eigendom zijn van de Delftse burgers elektriciteit. Waterstofauto's die voorzien in zowel elektriciteit voor vervoer/transport als voor huishoudelijk gebruik, hebben hun intrede gedaan in het Delftse straatbeeld.

Dit alles in combinatie met weloverwogen verregaande besparing van het energiegebruik met als doel om in 2030 te hebben gerealiseerd:

- 50% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990;
- een aandeel duurzame energie van 25% van het totale energiegebruik;
- 50% energiereductie ten opzichte van 1990.

In 2050 beschikt Delft – aanvullend – over een zogenaamd *Smart Grid*: zowel warmte als elektriciteit worden grotendeels lokaal opgewekt, geconverteerd en opgeslagen om leveringszekerheid van de netten te garanderen en afstemming van vraag en aanbod te optimaliseren. De warmtevoorziening is deels op basis van een collectief systeem met cascadering: voor de oude gebouwen wordt een warmtenet op basis van 70°-50°C uitgerold, nieuwbouw kent een warmteregime van 40°- 25°C. De uit de geothermiebron verkregen warmte wordt hiervoor gebruikt.

5.3. Investeringspakketten voor partners

Voor bovenstaande opgaven zijn grootschalige duurzame investeringen van private en publieke partijen nodig. Per opgave hebben we een pakket aan maatregelen samengesteld. Elk pakket bestaat uit meerdere investeringen die elkaar versterken en die we tussen nu en 2040 in de stad willen laten landen om zó stap voor stap bij het gewenste beeld van 2040 te komen.

In onderstaand overzicht maken we inzichtelijk wat het totale investeringsvolume is dat nodig is om bij het toekomstbeeld uit te komen. Zoals u ziet komen de grootste bedragen van andere partijen dan de gemeente.

We zullen er stevig op inzetten om partijen te verleiden deze investeringen in de stad te doen. Essentieel daarvoor is dat we als gemeente richting andere partijen consistentie en commitment uitdragen, zodat zij

vertrouwen krijgen om te investeren en rendement zien in. Investeren in Delft loont. Met deze partners samen willen we tot goede (publiek-private) businesscases komen.

	(bedragen in miljoenen)	
	Totaal investeringsvolume	Gemeentelijk deel investeringen
Opgave 1: Brains	82	11
Opgave 2: Beauty	12	4
Opgave 3: Voorzieningen voor iedereen	83	69
Opgave 4: Wonen en Bouwen	327	185
Opgave 5: Vitale wijken	22	11
Opgave 6: Connected	691	60
Opgave 7: Delft energie neutraal	186	22
Totaal	1.403	362

Om dit mogelijk te maken, stellen we voor om de komende jaren geld te reserveren dat nodig is voor het gemeentelijke aandeel in deze investeringen. Daar beginnen we nu mee. Dat geeft ook vertrouwen aan andere partners om met ons mee te investeren. Dit doen we door middel van het inzetten van bestaande investeringsruimte in de begroting (structureel) voor de investeringsagenda Stad en door het instellen van een bestemmingsreserve Stad. Zie voor nadere toelichting het financieel kader in hoofdstuk 6.

We committeren ons aan de intentie dat we middelen reserveren tot een bedrag van € 75 miljoen. Daarmee dekken we de noodzakelijke investeringen voor grofweg de eerste tien jaar. Deze middelen zetten we heel zorgvuldig en weloverwogen in. We gaan pas daadwerkelijk investeren als er voor deze investeringen concrete plannen liggen, die zoals gebruikelijk aan het college en de raad voorgelegd kunnen worden. De plannen zullen getoetst worden aan de bestedingscriteria voor de nieuwe reserve. Er zal altijd een solide businesscase op tafel moeten liggen, de risico's en daaraan gekoppelde beheersmaatregelen moeten inzichtelijk zijn en er moet scherp gekeken worden naar waar euro's het meest (maatschappelijk en financieel) renderen in de stad. Daarnaast doen we het samen met investeerders en andere partijen en zal er bij plannen voldoende cofinanciering aanwezig moeten zijn. Het college laat zich hierbij ook adviseren door externe deskundigen.

In de Kadernota 2016 hebben we een lijst met gewenste strategische investeringen opgenomen. Deze hebben we nu in deze slag verder gebracht in de vorm van investeringspakketten per opgave. De bestemmingsreserve Stad is daarmee de opvolger van het Parelfonds. Met dit fonds hebben we het mogelijk gemaakt om eerste stappen te zetten. Dit betrof voornamelijk proces- en aanjaaggeld. Nu springen we van de kant af en gaan we op weg naar renderende investeringen voor Delft.

Bij alle investeringen zullen we zoveel mogelijk gebruik maken van Werk naar Werk en social return, om de bedrijvigheid ook ten goede te laten komen aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk gaan we in op de (proces)stappen die we zelf op korte termijn gaan zetten om met deze opgaven aan de slag te gaan. Dit kan gaan om incidentele kosten, structurele kosten en kapitaallasten. Deze urgentie heeft vaak ook te maken met welke kansen zich op dit moment in de buitenwereld voordoen. Daarnaast zijn er enkele zaken die alleen wij, als lokale overheid, kunnen regelen, maar die het voor investeerders aantrekkelijker maken om in Delft te investeren.

5.4. De eerste stappen op weg naar 2040: maatregelen 2017-2019

In onderstaande tabel hebben we voor 2017-2019 de stappen opgenomen. Per onderdeel komen de voorziene investeringen als uitgewerkte businesscases terug als voorstel van het college aan de raad. Onderstaande zaken betreffen de extra stappen ten opzichte van de zaken die we in 2016 al in gang hebben gezet (onder andere als projecten opgenomen in de uitvoeringsagenda Nieuw Elan en vanuit de verschillende doelstellingen).

De eerste stap		(bedragen x €1.000,-)		
		2017	2018	2019
Opgave 1: Brains				
Economisch Platform	i	50	50	
Talent voor bedrijven	i		50	
Dienstverlening	s		150	150
Opgave 2: Beauty				
Impuls openbare ruimte toerisme	s	200	200	200
Uitbreiding attracties				1.000
Opgave 3: Voorzieningen voor iedereen				
Zwembaden			pm	
Sportvoorzieningen			pm	
Onderwijsvoorzieningen (IGBO)			100	
Onderwijsvoorzieningen (IGVO)			100	
Opgave 4 + 5: Wonen, bouwen en vitale wijken				
Schieoevers			1.000	1.000
Buitenhof			2.000	2.000
Opgave 6: Connected				
Fietsparkeren Binnenstad			1.000	
Vergroten capaciteit N470 - Schoemakersstraat			500	
Aansluiting M Nijhoflaan - Beatrixlaan				6.000
Rode loper Binnenstad				1.100
Ontsluiting Technopolis		520	3.000	
Opgave 7: Delft energie neutraal				
Geothermie proces	i	200		
Klimaatadaptatie	i	200		
Leiding door het midden + smart grid		800	2.000	
Totaal		1.970	10.150	11.450

Opgave 1 - Brains: High Tech Capital van Nederland: een aantrekkelijk economisch ecosysteem

Om op diverse punten onze dienstverlening te versterken, en de kracht van de netwerken in de stad beter te benutten, willen we de samenwerking tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen in Delft versterken. We zien meerwaarde in het structureren van bestaande activiteiten in een Economisch Platform (bestaande uit vertegenwoordigers van de triple helix (kennisinstellingen, overheid en bedrijfsleven). In dat platform kunnen adviezen en strategieën worden gevormd, projecten worden gedefinieerd en middelen worden gevonden voor de gezamenlijke uitvoering van de verschillende investeringsopgaven. Vanuit dit platform kunnen we ook onze Delftse lobby vormgeven richting MRDH, EPZ, Rijk en de EU. Een dergelijk platform werd ook door de Delftse rekenkamer aanbevolen en is een wens van bedrijven zelf. We willen hier in het vierde kwartaal een begin mee maken.

In 2018 willen we ook een extra impuls geven aan de dienstverlening aan bedrijven, om ervoor te zorgen dat bestaande bedrijven zich goed kunnen ontwikkelen en nieuwe bedrijven makkelijk de weg kunnen vinden in de stad. Uiteraard blijven we inzetten op Delftse projecten binnen de investeringsagenda MRDH om deze kansen maximaal te benutten. We blijven hier ook incidenteel extra geld op inzetten.

Opgave 2 - Beauty: Delft als must-see bestemming

In het kader van de basis in de stad op orde, zetten we stevig in op de kwaliteit van de openbare ruimte. Specifiek om de opgave toerisme te versterken voegen we een impuls toe aan het schoon en veilig houden van de openbare ruimte rondom toeristische hotspots in Delft. Hierbij hoort ook het extra investeren in informatievoorziening en bewegwijzering. Binnen de opgave toerisme is een vernieuwd Prinsenhof en Agathaplein een essentiële voorwaarde. Met het museum verkennen we op welke wijze de samenwerking met andere aanbieders van toeristische producten in de stad kan worden versterkt. Vanaf 2019 reserveren we een bedrag om het toeristisch aanbod in Delft te vergroten.

Opgave 3 - Voorzieningen voor iedereen

Het college start een proces om samen met sportverenigingen te verkennen welke samenwerking mogelijk is waar het gaat om het benutten van sportcomplexen en het onderhoud en vervanging van buitensport-accommodaties. Daarnaast treffen we de voorbereidingen voor de nieuwbouw van een zwembad.

Het onderwijs bereiden we waar mogelijk uit en we versterken waar dit wenselijk is, bijvoorbeeld met onderwijsachterstandenbeleid. Ook zien op dit moment een sterke groei van de vraag naar internationaal onderwijs. Om op deze vraag in te spelen starten we met de uitbreiding van het internationaal georiënteerd basisonderwijs (IGBO) en het internationaal georiënteerd voortgezet onderwijs (IGVO). Op termijn worden deze uitbreidingen door rijksbijdragen terugverdiend.

Opgave 4 + 5 - De kwalitatieve en kwantitatieve transformatie: de woningvoorraad

Tijdens het gesprek op de Raadsmarkt over deze opgave bleek een gedeelde urgentie om op deze twee opgaven stappen te zetten. Deze steun bleek al bij de woonvisie. Er is nu uitvoeringskracht nodig om de opgave met partners in de stad te realiseren. Binnen de gemeente zal hiertoe een speciaal programmeerteam Gebieds-ontwikkeling gevormd worden dat de uitvoering van deze opgaven in samenhang oppakt.

Om de ambitie uit te voeren, is een forse investering nodig. Een investering die voornamelijk door ontwikkelaars en vastgoedeigenaren gedragen zal moeten worden. De ervaring is dat zij in een binnenstedelijke omgeving niet altijd tot een rendabele businesscase kunnen komen. In die zin ligt daar ook een rol voor de overheid om met financiering van de onrendabele top tot solide businesscases te komen.

De komende drie jaar (2017-2019) ligt de prioriteit, wat betreft de kwalitatieve transformatie, bij de vier aandachtsbuurten Buitenhof Noordwest. Momenteel werken we met partners een vernieuwd programma uit en maken we een kansenkaart voor onder meer de fysieke aanpak, verduurzaming, inrichting van de publieke ruimte en aansluiting met nieuwe ontwikkelingen. Dit najaar gaan we een aantal kansen vertalen in concrete projecten en (investerings)afspraken met partners. De gemeente reserveert vooruitlopend hierop, voor 2018 en 2019, per jaar € 2 miljoen voor vernieuwing van de woningvoorraad in Buitenhof.

Met betrekking tot de kwantitatieve opgave bestaat er de komende tien jaar de mogelijkheid om 5000 extra woningen toe te voegen. We zien extra kansen voor de realisatie van woningen op nieuwe locaties aan de Schieoevers. Samen met de gebruikers, eigenaren in het gebied en de provincie Zuid-Holland werken we aan het ruimtelijk kader dat deze transformatie mogelijk maakt. Het zal hierbij nadrukkelijk gaan om de creatie van mengmilieus wonen-werken. De Schieoevers blijven ook voor de toekomstige maakindustrie een belangrijke locatie.

Daarnaast blijven we uiteraard doorgaan met de realisatie van nieuwe woningen in de al lopende projecten zoals de Spoorzone, Harnaschpolder, studentenwoningen op de campus en in het Schoemakerplantsoen. We hebben oog voor innovatieve woonvormen voor ouderen, en zijn bijvoorbeeld in gesprek over ouderenhuisvesting in de Spoorzone.

Ondersteunend aan deze opgaven vergroten we tijdelijk de capaciteit op deze opgaven. Gezien de urgentie van het onderwerp en de kansen die er nu liggen starten we daar al mee in 2017.

Opgave 6 - Connected, bereikbaarheid en de last mile

Voor de opgave bereikbaarheid zullen we in 2017 extra investeren in het fietsparkeren in de binnenstad, en sluiten we aan bij het lopende traject gericht op het aanleggen van een rode loper (microbereikbaarheid). In overleg met de TU Delft en de provincie Zuid-Holland zetten we daarnaast stevig in om de doorstroming vanuit Technopolis richting A13 te vergroten. Tot slot willen we – aansluitend op de al lopende gebieds-ontwikkeling in Voorhof en de Hoven – de doorstroming en aansluiting van de Martinus Nijhofflaan en de Beatrixlaan vergroten.

Opgave 7 - Delft energieneutraal (klimaatadaptief) 2040

Op dit moment liggen er veel kansen om te investeren in verduurzaming en energieneutraal. Nog voor de zomer neemt de TU Delft een beslissing over de realisatie van een geothermiebron op het campusterrein. Tegelijk ligt op regionaal niveau een beslissingsvoorstel over de aanleg van een Leiding door het Midden, die restwarmte vanuit het havengebied van Rotterdam richting de woonwijken van Delft en Den Haag brengt.

Deze twee stappen maken de uitrol van een lokaal warmtenet mogelijk. Ongeveer 8000 Delftse woningen kunnen van de warmte van de geothermiebron profiteren. De nieuwe Leiding door het Midden kan op termijn in ongeveer 20% van de warmtevraag in Delft voorzien. Het gemeentelijke aandeel in deze investeringen zullen we in 2017 doen. Verder starten we in 2017 met een inventarisatie van kansen om in de stad klimaatvriendelijke maatregelen te treffen in lopende projecten voor herbestrating en werken in de openbare ruimte, zoals ondergrondse waterberging, ontharden en het vergroenen van pleinen en straten.

6. Financiële vertaling: effect van voorstellen

In dit hoofdstuk wordt het financiële kader voor de voorstellen in de Investeringsopgave Stad uitgewerkt. Daarna volgt een overzicht van het effect van de voorstellen die gedekt worden in het meerjarenbeeld. Ten slotte geeft dit hoofdstuk een beeld van de actuele financiële positie, rekening houdend met alle voorstellen.

In het financiële kader (hoofdstuk 3) is al ingegaan op de financiële ruimte in het meerjarenbeeld en op de mogelijkheden om ruimte in de reserves te benutten. Vervolgens zijn de voorstellen toegelicht voor lastenverlichting, de basis op orde en investeringen in de stad (hoofdstukken 4 en 5).

Voor zover de voorstellen van invloed zijn op het lopende begrotingsjaar 2017 wordt hiervoor een begrotingswijziging opgesteld (zie bijlage). De overige voorstellen verwerken we in de Programmabegroting 2018-2021.

6.1. Financieel kader Investeringsopgave Stad

Voor de Investeringsopgave Stad creëren we een apart financieel kader op basis van herverdeling van middelen in de exploitatie (structureel) en door inzet van middelen in de reserves (incidenteel).

Financieel kader Investeringsopgave Stad:	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Structureel (exploitatie)</i>					
Reservering meerjarenbeeld (PB 2017)			207	346	450
Vrijval reserve Openbare ruimte		200	200	200	200
Vrijval bijdrage Mobiliteitsfonds (MRDH)		900	900	900	900
Ruimte voor Investeringsopgave Stad	0	1.100	1.307	1.446	1.550
<i>Incidenteel (eigen vermogen)</i>					
Reserve Stad:					
Bijdrage algemene reserve en Rekening 2016	20.900	25.000			
Bestemmingsreserves					
- reserve Openbare ruimte	600				
- reserve Dekking kapitaallasten	3.500				
Grex'en en bc Spoorzone	pm				
Garantstelling / lening	pm				

Structureel is ruimte beschikbaar vanuit de reservering die is opgenomen in de Programmabegroting 2017-2020 voor de Strategische investeringen Nieuw Elan 2018-2025. Extra ruimte ontstaat door vrijval van de jaarlijkse storting in de reserve Openbare ruimte⁴ en de beëindiging van de bijdrage aan het Mobiliteitsfonds. Inschatting is dat de structurele middelen voldoende zijn voor de kapitaallasten van een investeringsvolume van circa € 20 miljoen.

Incidenteel kan voor een investeringsvolume van € 25 miljoen ruimte worden gecreëerd uit reserves. Voorstel is om een bijdrage uit de Algemene reserve te storten in een nieuwe bestemmingsreserve Stad (op basis van het rekeningresultaat 2016 en het actuele risicoprofiel is het onbestemde deel van de Algemene reserve voldoende voor deze storting). Ook ontstaat ruimte door storting van het onbestemde saldo van de reserves Openbare ruimte en Dekking kapitaallasten.

Het financieel kader is toereikend voor de zeven investeringspakketten die hiervoor zijn toegelicht. Het gaat om de eerste stap in de uitvoering van de gewenste investeringen in de stad. In de komende jaren moet de ruimte voor nieuwe investeringen groeien naar € 75 miljoen. We creëren investeringsruimte door middelen te reserveren in de reserve Stad. Het tempo waarin dit gebeurt wordt bepaald door kansen die zich voordoen om middelen vrij te maken. Met name als zich in de toekomst positieve resultaten voordoen in het grond- en vastgoedbedrijf willen we die middelen herinvesteren in de stad.

Met het voorstel voor instelling van de bestemmingsreserve Stad vindt een doorontwikkeling plaats van de initiatieven die met het Parelfonds zijn gefaciliteerd. In dit fonds ging het nog om aanjaag- en startgeld. Met de

⁴ De storting kan vrijvallen als gevolg van de BBV-wijziging, waardoor investeringen in de openbare ruimte geactiveerd moeten worden en bijdragen uit reserves niet in mindering mogen worden gebracht op de investering.

nieuwe bestemmingsreserve komen we in een volgende fase waarin majeure investeringen worden uitgevoerd. De criteria voor de reserve richten zich op een solide businesscase, voldoende cofinanciering en de positieve impact die de voorstellen hebben op de stad.

Naast dekking van *De eerste stap* door middel van het financiële kader voor investeringen kan een aantal voorstellen gefinancierd worden uit het Parelfonds en de ruimte in het meerjarenbeeld. De voorstellen voor een Economisch Platform (€ 50.000), Talent voor bedrijven (€50.000), Toeristische basis (€ 475.000), Geothermieproces (€ 200.000) en Klimaat-adaptatie (€ 200.000) voldoen aan de criteria voor inzet van het Parelfonds. De te bereiken effecten en resultaten en de beoogde samenwerking met partners in de stad worden nader onderbouwd. De voorstellen Verbetering van de dienstverlening aan bedrijven (€ 150.000) en Impuls openbare ruimte toerisme (€ 200.000) komen ten laste van de ruimte in het meerjarenbeeld.

6.2. Invulling ruimte meerjarenbeeld

Na verwerking van de tegenvallers bestaand beleid en niet gerealiseerde bezuinigingen is de beschikbare ruimte in het meerjarenbeeld nodig voor lastenverlichting, het op orde brengen van de basis en voor een beperkt deel van de voorstellen uit de investeringspakketten.

Een groot deel van deze voorstellen heeft gevolgen voor het lopende begrotingsjaar en is om die reden uitgewerkt in een begrotingswijziging bij deze kadernota (zie bijlage). Met de overige voorstellen is hierna wel rekening gehouden, maar de nadere uitwerking volgt in de Programmabegroting 2018-2021.

In de tabel hierna is in een aantal stappen het effect van de voorstellen op het begrotingssaldo zichtbaar gemaakt.

	2017	2018	2019	2020	2021
1. Ruimte in meerjarenbeeld (startsituatie)	5.285	7.345	5.991	6.191	5.397
Mee- en tegenvallers	-1.157	-1.311	-1.111	-1.111	-1.143
Bezuinigingen	-277	-277	-277	-277	-277
2. Ruimte in meerjarenbeeld (na bijstelling)	3.851	5.757	4.603	4.803	3.977
Bouwsteen Lokale lasten (incl. OZB 112%)	0	-1.404	-1.604	-1.604	-1.604
Bouwsteen Basis op orde	-2.517	-1.512	-1.670	-1.390	-1.390
Bouwsteen Investeringsopgave Stad	-200	-350	-350	-350	-350
3. Restant beschikbare ruimte (na begrotingswijziging)	1.134	2.491	980	1.460	634
Overige voorstellen 2018 en verder		-2.100	-2.125	-2.725	-2.650
4. Begrotingssaldo	1.134	391	-1.145	-1.265	-2.017
Opgave begrotingsvoorbereiding 2018			1.145	1.265	2.017
5. Begrotingssaldo	1.134	391	0	0	0

1. *Ruimte in meerjarenbeeld (startsituatie)*

In de startsituatie wordt de actuele ruimte in het meerjarenbeeld ingezet voor onontkoombare tegenvallers en niet gerealiseerde bezuinigingen. Het begrotingssaldo is na deze stap in alle jaren positief.

2. *Ruimte in meerjarenbeeld (na bijstelling)*

Na de eerste bijstelling wordt de ruimte in het meerjarenbeeld ingezet voor de voorstellen voor lastenverlichting, de basis op orde en investeringen. Voor de basis op orde geldt dat hier alleen de voorstellen zijn verwerkt die gevolgen hebben voor het lopende begrotingsjaar en om die reden in de begrotingswijziging zijn verwerkt. Het begrotingssaldo is na deze stap in alle jaren positief.

3. *Restant beschikbare ruimte (na begrotingswijziging)*

De restantruimte in het meerjarenbeeld is beschikbaar voor de overige voorstellen voor de basis op orde. Het begrotingssaldo is na deze stap vanaf 2019 negatief.

4. *Begrotingssaldo*

Voor het negatieve begrotingssaldo vanaf 2019 is incidentele dekking beschikbaar via onder andere de inzet van de incidentele begrotingsoverschotten 2017 en 2018 en faseringsmogelijkheden bij investeringen. We hebben er alle vertrouwen in dat we de raad in het najaar een structureel sluitende Programmabegroting 2018-2021 kunnen voorleggen. Daarbij nemen we de volgende maatregelen:

- we verwerken de effecten van de meicirculaire en de resultaten van een verdere doorlichting van de begroting (ZBB). Als het nieuwe kabinet extra uitgaven gaat doen heeft dit een gunstig effect op de uitkering uit het gemeentefonds ('trap op, trap af');
- we bezien of er nog voorstellen kunnen worden toegevoegd aan de Investeringsopgave Stad;
- we zullen de overige voorstellen nog verder uitwerken en aanscherpen en – indien nodig – nader prioriteren.

Ons uitgangspunt is dat we na de verwerking van deze maatregelen geen beroep meer hoeven te doen op incidentele dekking.

5. *Begrotingssaldo*

Na verwerking van de bijsturing is sprake van een structureel begrotingsevenwicht.

6.3. Financiële positie

Na verwerking van alle voorstellen kan opnieuw de financiële positie beoordeeld worden om te bepalen of nog steeds sprake is van een duurzaam financieel gezonde gemeente.

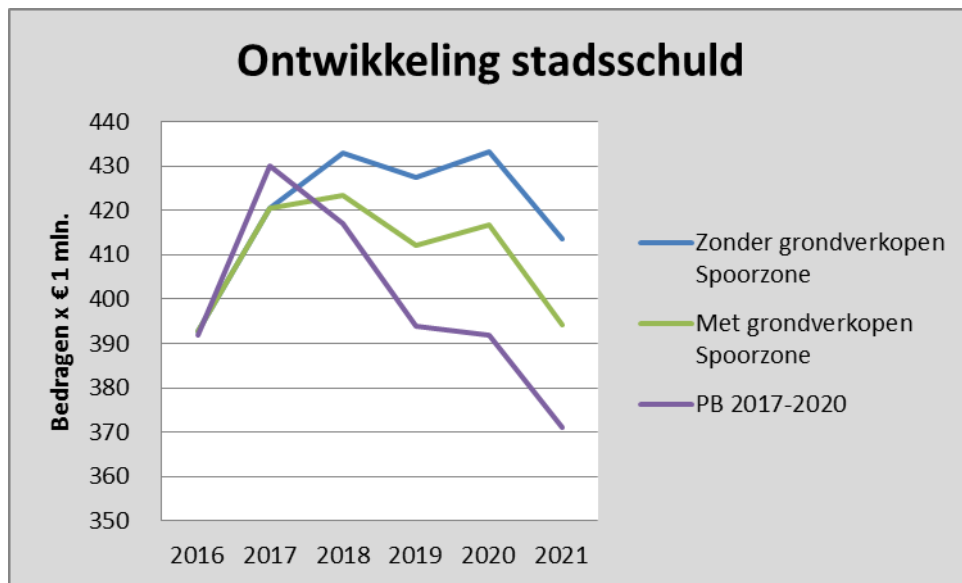
Hiervoor is aangegeven dat randvoorwaarde is om in de Programmabegroting 2018-2021 een structureel begrotingsevenwicht te bereiken. Met de geschetste mogelijkheden voor bijsturing is dit een realistische opgave.

Ook na de bijdrage aan het financieel kader voor de Investeringsopgave Stad is nog steeds sprake van een positief eigen vermogen dat toereikend is voor het risicoprofiel.

Stadsschuld

In deze kadernota ontvouwen wij onze ambities om, samen met onze partners, te investeren in de ontwikkeling van de stad. Deze investeringen leiden tot een stijging van de financieringsbehoefte en daarmee *mogelijk* tot een stijging van de stadsschuld. Als het economisch herstel aanhoudt, kunnen de investeringen in deze kadernota geheel of gedeeltelijk worden gefinancierd uit de meeropbrengsten van grondverkoop, waardoor de stadsschuld minder stijgt. Met name in de Spoorzone is immers rekening gehouden met een positieve bandbreedte op de ingerekende grondwaarden van € 18 miljoen.

In de onderstaande grafiek is de verwachte ontwikkeling van de stadsschuld weergegeven. Daarbij onderscheiden wij het scenario dat de investeringen in deze kadernota (grotendeels) kunnen worden gefinancierd uit meeropbrengsten van grondverkoop en een scenario waarbij dat niet het geval is, omdat het economisch herstel onvoldoende doorzet.

Ook als het gunstige scenario zich niet voordoet, is de stadsschuld aanvaardbaar en goed te beheersen. De schuld stijgt in het ongunstige scenario naar verwachting tot € 433 miljoen in 2018 en zal – bij ongewijzigd beleid – daarna weer dalen tot € 413 miljoen in 2021. Daarmee is de schuldquote in 2018 met 104% volgens de norm aan de hoge kant. Rekening houdend met de uitgezette leningen is de schuldquote 75%, en daarmee ruimschoots onder de norm van 100%.

Bovendien is in de lopende begroting in de meerjarenraming van de rentelasten al rekening gehouden met een stijging van het investeringsvolume in de komende jaren. Daarnaast is de rentestand nog steeds laag en is ook hier in de meerjarenraming gerekend met een aanzienlijk hogere rente voor de komende jaren. Al met al is in de begroting dus al een buffer aanwezig voor zowel een toename van het investeringsvolume als een stijging van de rente.

Wij zullen de ontwikkeling van het investeringsvolume in relatie tot de omvang van de stadsschuld nauwlettend blijven monitoren. Dit doen we door de benodigde aflossingscapaciteit in beeld te brengen, extra dekkingsmogelijkheden te verkennen en bij investeringsbeslissingen de gevolgen voor de stadsschuld mee te wegen. Daarnaast geldt als belangrijk uitgangspunt dat in het financieel kader Stad toekomstige investeringen worden gedekt door onder andere positieve resultaten grond- en vastgoedbedrijf, waardoor minder een beroep wordt gedaan op het aantrekken van nieuwe externe financiering.

Met het voorstel de OZB terug te brengen naar 112% van het landelijk gemiddelde leveren we een bijdrage aan verlaging van de lokale lasten.

De ruimte voor investeringen verbetert met het voorstel voor een apart financieel kader voor de Investeringsopgave Stad. Het gaat hier om een eerste stap die in de komende jaren nog aanvulling behoeft om voldoende ruimte te creëren voor alle ambities.